

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

HDP jako jeden z indikátorů ekonomické úrovně země

Petra ZIMMERMANNOVÁ

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Akademický rok 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Petra Zimmermannová

obor Provoz a ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 17 odst. 2 určuje tuto diplomovou práci.

Název práce: **HDP jako jeden z indikátorů ekonomické
úrovně země**

Osnova diplomové práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Teoretická východiska ukazatele HDP v makroekonomii
4. Praktická část: Vývoj HDP v ČR v časovém horizontu a porovnání s vybranými státy
5. Zhodnocení výsledků a doporučení
6. Závěr
7. Seznam použitých zdrojů
8. Přílohy

Rozsah hlavní textové části: 60 - 80 stran

Doporučené zdroje:

ABRHÁM, J. Economic growth of the EU: tendencies and implications for the economic governance. Praha: Oeconomica, 2007. 18 s. ISSN 1802-6591

IZÁK, V. Česká dezinflace a hrubý domácí produkt. Praha: ČNB, 2000. 55 s. ISBN 80-238-5461-5

NACHTIGAL, V. Střednědobý vývoj HDP a základní makroekonomické souvislosti v ČR v porovnání s jinými tranzitními ekonomikami. Praha: Institut ekonomie České národní banky, 1995. 75 s.

SAMUELSON, P.A., NORDHAUS, W.D. Ekonomie. 18. vydání. Praha: NS Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3

SCHILLER, B.R. Makroekonomie dnes. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2004. 412 s. ISBN 80-251-0169-X

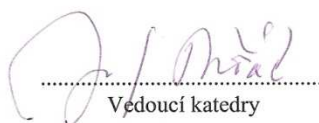
SCHLOSSER, Š. Zachycení ekonomických vztahů k zahraničí v národních účtech ČR v letech 1995 až 2006. Praha: Český statistický úřad, 2007. 16 s. ISBN 978-80-250-1561-2

VLČEK, J. Ekonomie a ekonomika. 4. zcela přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7357-478-9.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Dana Stará**

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2011

L.S.

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 15. 1. 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma HDP jako jeden z indikátorů ekonomické úrovně země vypracovala samostatně za použití odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu literatury na konci práce, a po odborných konzultacích s Ing. Danou Starou. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 25. března 2011

.....

Petra Zimmermannová

Poděkování

Děkuji tímto Ing. Daně Staré za odborné vedení, cenné rady a veškerý čas, který mi věnovala při zpracování diplomové práce. Dále děkuji své rodině za jejich podporu a trpělivost během celého studia.

HDP jako jeden z indikátorů ekonomické úrovně země

GDP as One of the Indicators of Economic Development of a Country

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá představením hrubého domácího produktu (dále HDP) jako jednoho z nástrojů určení ekonomické výkonnosti dané země. Jsou zde charakterizovány všechny metody odhadu HDP, tedy metoda výrobní, výdajová a důchodová, HDP na 1 obyvatele, HDP v PPS, výhody a nevýhody tohoto ukazatele. Budou zde také zmíněny všechny jeho možné alternativy včetně hrubého národního produktu. V praktické části je přehledně zpracován vývoj HDP České republiky včetně rozpadu na jednotlivé kraje, porovnání HDP ČR s vybranými evropskými zeměmi. Cílem práce je odpovědět na otázku, zda je HDP i v této době stále aktuálním a reálným zobrazením ekonomické úrovně dané země a zda neexistuje ukazatel lepší. Při psaní teoretických východisek bylo využito odborné literatury, včetně zahraničních zdrojů.

Klíčová slova

Makroekonomie
Ekonomický růst
Hrubý domácí produkt
Hrubý národní produkt
Reálný produkt
Nominální produkt
PPS

Summary

This thesis deals with the presentation of gross domestic product (GDP) as one of the indicators of determining economic development of a country. There are characterized by all the methods of calculating GDP, GDP per inhabitant, GDP in PPS, the advantages and disadvantages of this indicator. and all of its alternatives including gross national product. They also discussed all the possible alternatives, including gross national product. The practical part is clearly treated the development of GDP in the Czech Republic, including the fate of individual regions, and its comparison with selected European countries. The main objective of this thesis is to answer the question that the GDP is still even at this current time real economic level of the country and whether there is a better indicator. During the writing of the theoretical bases were used literature, including foreign sources.

Key words

Macroeconomics
Economic development
Gross domestic product
Gross national product
Real output
Nominal output
PPS

OBSAH

1. ÚVOD	10
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	12
3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA UKAZATELE HDP V MAKROEKONOMII	14
3. 1. Měření HDP	16
3.1.1. Výrobní metoda	17
3.1.2. Výdajová metoda	21
3.1.3. Důchodová metoda	23
3.1.4. Projekt Evropský srovnávací program (ECP)	25
3. 2. Ukazatel HDP na hlavu	27
3.3. Vyjádření nominálního, reálného a potenciálního HDP	30
3.4. Ekonomický růst	31
3. 5. Nevýhody HDP	32
3. 5. 1. Dopad stínové ekonomiky na HDP	34
3. 6. Alternativní ukazatele HDP	35
3.6.1. Hrubý národní produkt (HNP)	35
3.6.2. Čistý ekonomický blahobyt NEW	36
3.6.3. Index lidského rozvoje HDI	37
3.6.4. Skutečné bohatství národů GPI	40
3.6.6. Index udržitelného ekonomického blahobytu (ISEW)	42
3.6.7. Jednoduché ukazatele výkonnosti ekonomiky	43
4. PRAKTICKÁ ČÁST: VÝVOJ HDP V ČR V ČASOVÉM HORIZONTU A POROVNÁNÍ S VYBRANÝMI STÁTY	45
4.1. Vývoj HDP a ČR po roce 1989 – 1995	45
4.2. Vývoj HDP a ČR v letech 1996 – 2002	48
4.3. Vývoj HDP a ČR v letech 2003 – 2008	50
4.4. HDP ČR dle jednotlivých krajů	51
4.5. Roční růst HDP	56
4.6. Mezinárodní srovnání HDP ČR v ECP za rok 1993	59
4.7. Mezinárodní srovnání čtyř zemí CEFTA v 1. polovině 90. Let	61
4. 8. ČR a vybrané evropské země v 21. století	62
4.8.1. ČR a vybrané státy střední Evropy	63
4. 9. Porovnání HDP a hrubého národního příjmu	68
5. Zhodnocení výsledků a doporučení	71
6. Závěr	74
7. Seznam použitých zdrojů	76
8. Přílohy	79

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1</i>	Výpočet HDP výrobní metodou ve vybraných letech (běžné ceny, mil. Kč)	19
<i>Tabulka 2</i>	Produkce podle odvětví ve vybraných letech..... (běžné ceny, mil. Kč)	20
<i>Tabulka 3</i>	Rozdělení zemí dle výše objemového indexu HDP/1 obyvatele z roku 2008	26
<i>Tabulka 4</i>	Úroveň HDP ve vybraných obdobích.....	46
<i>Tabulka 5</i>	Index vývoje HDP dle ČSÚ v letech 1989 – 1995 (%).....	47
<i>Tabulka 6</i>	Vybrané ukazatele jednotlivých krajů ČR	52
<i>Tabulka 7</i>	HDP na 1 obyvatele dle krajů ČR ve vybraných letech (Kč).....	53
<i>Tabulka 8</i>	Pokles HDP mezi dvěma následujícími lety (Kč).....	54
<i>Tabulka 9</i>	Srovnání HDP na 1 obyvatele krajů ČR v letech 2008 – 2009 (Kč)..	54
<i>Tabulka 10</i>	Meziroční vývoj míry růstu HDP evropských států mezi vybranými lety (%)	56
<i>Tabulka 11</i>	HDP ČR a Rakouska za rok 1993.....	59
<i>Tabulka 12</i>	HDP na obyvatele v PPS (USD) u vybraných států.....	61
<i>Tabulka 13</i>	Hlavní ekonomické ukazatele středoevropských zemí.....	63
<i>Tabulka 14</i>	HDP na obyvatele v PPS a míra růstu reálného HDP za rok 2009 zemí střední Evropy	64
<i>Tabulka 15</i>	Produktivita práce vybraných zemí v PPS v roce 2009	66
<i>Tabulka 16</i>	Vývoz a dovoz vybraných zemí za rok 2009 (běžné ceny, mil. EUR)	66
<i>Tabulka 17</i>	Míra inflace a míra nezaměstnanosti vybraných zemí v roce 2010 (%)	67
<i>Tabulka 18</i>	Index neoblíbenosti a Index strádání u vybraných zemí.....	68
<i>Tabulka 19</i>	Hrubý národní příjem vybraných států v PPS/obyvatele v letech 2008 a 2009	69
<i>Tabulka 20</i>	Hrubý domácí produkt vybraných států v PPS/obyvatele v letech 2008 a 2009	69

Seznam obrázků

<i>Obrázek 1</i>	Kraje České republiky	51
------------------	-----------------------------	----

1. ÚVOD

„Domácí produkt je nejpoužívanějším ekonomickým agregátem. Statistikové jej měří, ekonomové jej analyzují a komentují, politikové s ním spojují svou kariéru.“¹

Celý život mají lidé potřebu srovnávat vše, co se dá. Ať už se jedná o porovnání schopností a dovedností, výšky a váhy, velikosti a tvaru. Porovnávání a měření patří mezi základní činnosti člověka. Jedním z nich může být zvědavost, jak na tom je v porovnání s ostatními, snaha být co nejlepší, motivovat se k lepším výkonům. Srovnávání dle subjektivního hodnocení nemá nikdy takovou váhu, jako když dochází k exaktnímu měření s využitím matematických a statistických metod. Dají se tak lépe interpretovat a obhájit výsledky, které se získají při samotném měření. Především vláda a politici preferují přesná čísla, aby mohli hodnotit své volební období, chlubit se, co a jak dokázali - kolik postavili dětských hřišť, opravili škol apod. Občan by nebyl příliš moudrý, pokud by se dozvídal o hospodářské situaci pouze z doslechu a upravených domněnek. V této diplomové práci bude veškerý zájem směřován na hrubý domácí produkt (dále HDP), jednoznačně nejčastěji používaný ukazatel výkonnosti ekonomiky. Tento ukazatel, ač bývá často kritizován pro svoje nedostatky, používá stále mnoho zemí pro stanovení své hospodářské úrovně, se kterou je spjata i úroveň životní. Každý stát vypočítá výkonnost své ekonomiky za daný rok, srovná jeho úroveň s roky předchozími a statistici mohou stanovit predikci na několik let do budoucnosti. Tomu napomáhá i Evropský srovnávací program, který přináší věcně srovnatelné údaje o HDP. Dalším ukazatelem, který má vypovídací schopnost je hrubý národní důchod. Pro každý stát je dobré vykazovat oba, neboť každý vypovídá o něčem jiném. Pro všechny jejich zápory začali ekonomové sestavovat alternativní ukazatele, ve kterých se snaží zobrazit např. hodnotu volného času, přístupu ke vzdělání, šedé ekonomiky nebo výše dožitého věku. Je důležité zdůraznit, že i laická veřejnost

¹ HOLMAN, R., *Makroekonomie – středně pokročilý kurz*, str. 12

bere hrubý domácí produkt jako ukazatel výkonnosti státu, rozvoje ekonomiky. Pokud hrubý domácí produkt roste, je v podvědomí lidí, že ekonomika dobře prosperuje, jakmile začne hrubý domácí produkt klesat, vše je špatně, ekonomika se řítí do rozsáhlých problémů, které se dotknou každého. Bohužel situace není tak jednoduchá. Hrubý domácí produkt pouze poukazuje na to, jaký byl konečný objem produkce v dané ekonomice a v daném roce, nebere ohled na kvalitu lidského života, možné dosažené vzdělání a jeho přístupnost, dlouhověkost, úroveň a kvalitu poskytovaných služeb, životní prostředí, množství neobnovitelných surovin. Jaká úroveň HDP je optimální, kdy už je to špatné a kdy ještě dobré? Jak tedy výkonnost ekonomiky vykazovat? Co opravdu vypovídá o ekonomické úrovni dané země, průměrná měsíční mzda, úroveň zaměstnanosti nebo úroveň HDP? Obecně je dobře, když se ekonomická úroveň státu vyazuje kombinací a s přihlédnutím k více ukazatelům najednou. Jeden ukazatel vykáže celkovou produkci a spotřebu, druhý poukáže na úroveň kvality života, třetí zdůrazní možné změny a příležitosti, čtvrtý zase přiblíží jiné ukazatele apod.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Diplomová práce je zaměřena na posouzení hrubého domácího produktu jako jednoho z nástrojů hodnocení výkonnosti ekonomiky. V práci bude největší prostor věnován hrubému domácímu produktu, metodám jeho odhadu, výhodám a nevýhodám, pro které bývá velmi často chválen a kritizován zároveň. V jedné z podkapitol budou přiblíženy všechny alternativy, které byly k HDP vytvořeny. Budou zde představeny a podrobeny kritice alternativní ukazatele výkonnosti ekonomiky, mezi které patří například Hrubý národní produkt (HNP), Čistý ekonomický blahobyt (NEW) a Index lidského rozvoje (GDI). Na alternativních ukazatelích bude při vzájemné komparaci poukázáno na odlišnosti oproti HDP. Tato práce by měla dát odpověď především na otázky, zda je stále aktuální HDP počítat a zda neexistuje lepší ukazatel. Bude zde vypracován přehled vývoje hrubého domácího produktu České republiky v časovém horizontu i s rozpadem na jednotlivé kraje. Zároveň bude HDP ČR porovnán s HDP vybraných evropských zemí, včetně komparace s hrubým národním příjmem a jednoduchými alternativními ukazateli – Indexem strádání a Indexem neoblíbenosti. Hlavním cílem je potvrdit nebo vyvrátit význam hrubého domácího produktu jako jednoho z nejdůležitějších ukazatelů ekonomické úrovně státu, pokud se vezmou v potaz všechny jeho výhody a nevýhody, a dokázat, že HDP dobře odráží nebo neodráží ekonomickou situaci daného státu, především při porovnávání HDP s dalšími ukazateli, které jsou sledovány na národní úrovni – nezaměstnanost, průměrná měsíční mzda v paritě kupní síly, hrubý národní příjem.

Rešerše bude zpracována na základě kompilace a syntézy sekundárních dat. K sepsání diplomové práce budou použity především odborné publikace a periodika, internetové zdroje, včetně literatury zahraniční. Cenné informace, včetně aktuálních dat, poskytnou databáze Českého statistického úřadu a EUROSTAT dostupné online na internetových stránkách.

Při zachycení vývoje hrubého domácího produktu bude použito několik základních jednotek – HDP v běžných cenách, HDP v PPS, HDP na obyvatele, HDP na

obyvatele v PPS. Jednotky budou vždy uvedeny u daného grafu nebo tabulky. HDP zde bude zaznamenán ve všech třech metodách, které se pro jeho stanovení používají, včetně vývoje jednotlivých složek. U všech vytvořených grafů a tabulek bude vždy uveden zdroj dat, pokud budou pocházet z více časových údajů, budou uvedeny i ty. V praktické části bude vývoj HDP ČR rozdělen na tři základní zlomová období - 1989 – 1995, 1996 – 2002, 2003 – 2008.

3. TEORETICKÁ VÝCHODISKA UKAZATELE HDP V MAKROEKONOMII

Ekonomie je společenská věda, která využívá poznatků mnoha dalších věd jako např. filozofie, psychologie a politologie. Neobejde se bez matematiky a především statistiky. Existuje řada pohledů a směrů na tuto problematiku, mezi nejdůležitější a nejznámější patří Keynesiánství a monetaristický směr. Pro všechny směry je shodné, že se zabývají společenskou realitou. Každá společenská věda musí zjednodušovat praxi a vybírat podstatné vlivy od těch nepodstatných. Společnost má omezené (vzácné) zdroje, a proto musí pečlivě uvážit, jak s nimi naloží. Mezi tyto zdroje patří **práce, půda a kapitál**. Pod prací si lze představit kvalitu a kvantitu lidských zdrojů, zjednodušeně řečeno počet pracovníků a jejich schopnosti. Půda představuje celkový souhrn přírodních zdrojů, který má společnost k dispozici. Kapitálem se myslí finální produkty, které se používají k další výrobě a činnosti. Ekonomie jako věda studuje způsob, jakým se tyto vzácné zdroje užívají a jak s nimi společnost nakládá. Základní ekonomickou otázkou je:

- 1) co se bude vyrábět a v jakém množství,
- 2) jak se to bude vyrábět,
- 3) pro koho to bude určeno.

Ekonomie je rozdělována na dvě oblasti – mikroekonomii a makroekonomii. Mikroekonomie zkoumá chování jednotlivých firem a domácností. Makroekonomie se zabývá výkonem ekonomiky jako celku, nikoliv chováním jednotlivých spotřebitelů. Dle ekonoma Bradleyho R. Schillera jsou ústředními problémy makroekonomie krátkodobý hospodářský cyklus a dlouhodobý ekonomický růst. Makroekonomie se zaměřuje především na rozšiřování schopnosti ekonomiky produkovat zboží a služby, což vede ke zvýšení životní úrovně. Také klade důraz

na plné využití dostupných kapacit, čímž se minimalizuje nezaměstnanost a maximalizuje výstup ekonomiky.² Mezi několik hlavních cílů hospodářské politiky patří zajistit rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou, rovnováhu mezi stabilní cenovou hladinou, nízkou úroveň nezaměstnanosti, minimální zadluženost státu a přijatelný ekonomický růst. Jde především o zajištění uspokojivého množství statků a služeb, které poptává obyvatelstvo daného státu. Souhrnným a jedním z nejpoužívanějších ukazatelů výkonnosti ekonomiky je hrubý domácí produkt, který podle ekonomů Samuelsona a Nordhause patří mezi jeden z nejvýznamnějších objevů 20. století. Pro všechny ekonomiky je srozumitelný a všeobecně známý. Dle již zmíněných ekonomů „je hrubý domácí produkt označení, které dáváme celkové tržní hodnotě finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané zemi během jednoho roku. Je to číselný údaj získaný využitím peněz jako nástroje k měření různých statků a služeb, které se v určité zemi vyrobí s využitím jejich výrobních faktorů, jako jsou práce, půda a kapitál. [...] HDP je nejobsáhlejší měřítkem produkce statků a služeb v zemi.“³

„Hrubý domácí produkt představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích činností považovaných v systému národního účetnictví za produktivní (tj. včetně služeb tržních i netržních). Jde o propočet v kupních cenách, za které jsou realizovány tržní výkony (tzn. včetně daní z produktů a bez dotací na produkty). U netržních služeb je přidaná hodnota vyjádřena jako souhrn náhrad zaměstnancům a spotřeby fixního kapitálu. Prvotní propočet je proveden v běžných cenách. Pro potřeby sledování vývoje s vyloučením vlivu změn cen následuje převod do průměrných cen předchozího roku, ze kterých se tzv. řetězením získají údaje ve stálých cenách roku 2000.“⁴

² SCHILLER, B. R., *Makroekonomie dnes*, str. 13, 85

³ SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D., *Ekonomie: 18. vydání*, str. 424

⁴ HDP, národní účty I ČSÚ Metodické vysvětlivky [online] [cit. 2010-09-20] Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hdp_narodni_ucty>

V odborné literatuře se lze setkat s mnoha dalšími definicemi, všechny jsou si velmi podobné, liší se spíše ve slovní formulaci daného termínu. Hrubý domácí produkt se stanovuje pro národní ekonomiku, společenství států, a to nejčastěji za jeden kalendářní rok, popř. měsíc, čtvrtletí a pololetí. V potaz se bere produkce všech výrobních faktorů, které se musí nacházet na území státu, pro který je hrubý domácí produkt stanovován, vlastníkem výrobního faktoru může být kdokoliv. Pokud je tento ukazatel používán pro vzájemné porovnání národních ekonomik, používá se s přepočtem na obyvatele v amerických dolarech či eurech – tzv. HDP na hlavu nebo HDP na 1 obyvatele. S dosaženou úrovní hrubého domácího produktu je velmi často spojována úroveň bohatství nebo blahobytu. Toto vzájemné srovnání není ovšem zcela spolehlivé. Blahobyt je nezměřitelný stav, protože je složen například z užitku, který nám přinese volný čas nebo čistý vzduch. Můžeme nalézt státy, které mají srovnatelný produkt na obyvatele, ale výrazně se liší v životní úrovni (= bohatství na obyvatele). Domácí produkt zahrnuje pouze vyrobené výrobky a poskytnuté služby v daném roce. Správné vyjádření blahobytu se dá charakterizovat dle ekonoma Holmana následujícím způsobem:

Blahobyt = produkt + přírůstek volného času + zlepšení životní prostředí⁵

3. 1. Měření HDP

Hrubý domácí produkt je často považován za indikátor úspěšnosti dané vlády, zda se hospodařilo dobře či lépe v porovnání s předchozím obdobím, odhadované hodnoty vždy zajímají jak tvůrce hospodářské politiky, tak i ekonomické analytiky, národní a mezinárodní instituce, finanční a nefinanční subjekty v zemi, akcionáře a

⁵ HOLMAN, R., *Makroekonomie – středně pokročilý kurz*, str. 13

širokou veřejnost.⁶ Odhad hrubého domácího produktu je velmi důležitý ukazatel, neboť se dle něho odvozuje výše plateb, které budou státem poukázány Organizaci spojených národů (OSN) a Evropské unii (EU). Dle výše HDP vzniká státu nárok na čerpání ze strukturálních fondů a je to také jedno z Maastrichtských kritérií pro přijetí jednotné měny Eura. Toto kritérium udává, že max. výše podílu veřejného dluhu na HDP nesmí být vyšší než 60 %. Hrubý domácí produkt je jedním z podúčtů Systému národních účtů, což je makroekonomický statistický model, který se sestavuje ke komplexnímu zachycení vývoje celého hospodářství. Odhad HDP se stanovuje jak měsíčně, tak čtvrtletně a ročně. Čtvrtletní odhad musí být znám co nejdříve od konce daného čtvrtletí, je ve zkrácené podobě a slouží především k zachycení konjunkturálního vývoje. Roční odhad je úplný, sestavován s ohledem na potřebu charakterizovat strukturální vztahy v ekonomice a je znám s větším časovým zpožděním. Hlavní podklady pro odhad HDP získávají ekonomové a statistici z firemního účetnictví. Hrubý domácí produkt se stanovuje třemi základními metodami. Jedná se o metodu výrobní (produkční, odvětvová), výdajovou (spotřební) a důchodovou (příjmovou). Ať je pro výpočet použita jedna, druhá nebo třetí metoda, výsledek musí být vždy stejný. V odborných kruzích byla často řešena otázka, zda jednou vytvořený odhad HDP ponechat takový, jaký byl stanoven již navždy nebo provést po čase revizi odhadů a přiblížit jej co nejvíce skutečně dosaženým údajům. Český statistický úřad se přiklání k druhé variantě. Jednou stanovené odhady jsou aktualizovány, čímž se zlepšuje srovnatelnost v čase.⁷

3.1.1. Výrobní metoda

Hrubý domácí produkt výrobní (často také nazýván odvětvovou) metodou je zjištěn sumou hrubých přidaných hodnot v jednotlivých hospodářských odvětvích,

⁶ FISCHER, J., *Měříme správně HDP?: Sborník textů*, str. 11 – 19

⁷ Hrubý domácí produkt (HDP) | ČSÚ Metodické vysvětlivky [online] [cit. 2010-09-20] Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp)) >

tz. v primárním (např. zemědělství a těžba nerostů), sekundárním (zejména průmysl a stavebnictví) a terciárním odvětví (služby), přičemž nesmí být žádná služba nebo statek započítán dvakrát, aby nedošlo ke zkreslení výsledků. Hrubá přidaná hodnota je pak rozdíl mezi produkcí a mezispotřebou.⁸

Výrobní metodu lze velmi výstižně ukázat na následujícím příkladu. Lesní společnost k vypěstování stromů nepotřebuje žádný meziprodukt. Vypěstuje stromy, které následně prodá dřevařskému závodu stromy ke zpracování za 100 Kč. Protože však nemá spotřebu žádných meziproduktů, vytvoří přidanou hodnotu 100 Kč. Dřevařský závod nakoupené stromy zpracuje na dřevo. Toto dřevo prodá papírnám za 150 Kč. Protože již za stromy zaplatil 100 Kč, dřevařský závod zvětšil hodnotu produktu o 50 Kč. Papírný dřevo zpracují na papír, který prodají tiskárnám za 230 Kč. Velikost přidané hodnoty na tomto stupni je 80 Kč. Tiskárna z papíru vyrobí knihu a dodá ji prodejcům za 290 Kč. Přidaná hodnota tiskárny je 60 Kč. Jakmile si studenti knihu koupí v knihkupectví za cenu 410 Kč, přidaná hodnota prodejny knih činí 120 Kč.⁹ Z tohoto příkladu se dá tedy lehce odvodit výpočet HDP výrobní metodou:

$$\mathbf{HDP} = \text{Produkce} - \text{Mezispotřeba} + \text{Daně z produktů} - \text{Dotace na produkty}^{10}$$

Následující tabulka názorně zobrazuje výpočet HDP výrobní metodou dle vzorce, který tabulce předchází. Vezme-li se v úvahu celá produkce snížená o mezispotřebu, získá se hodnota hrubé přidané hodnoty. Hrubá přidaná hodnota je následně snížena o dotace na produkty a zvýšena o daně z těchto produktů, čímž se získá hrubý domácí produkt.

⁸ SOUKUP, J., *Makroekonomie – moderní přístup*, str. 27

⁹ PAVELKA, T., *Makroekonomie základní kurz*, str. 22

¹⁰ Hrubý domácí produkt (HDP) | ČSÚ Metodické vysvětlivky [online] [cit. 2010-09-20] Dostupné z: <[<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\)>](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp))>

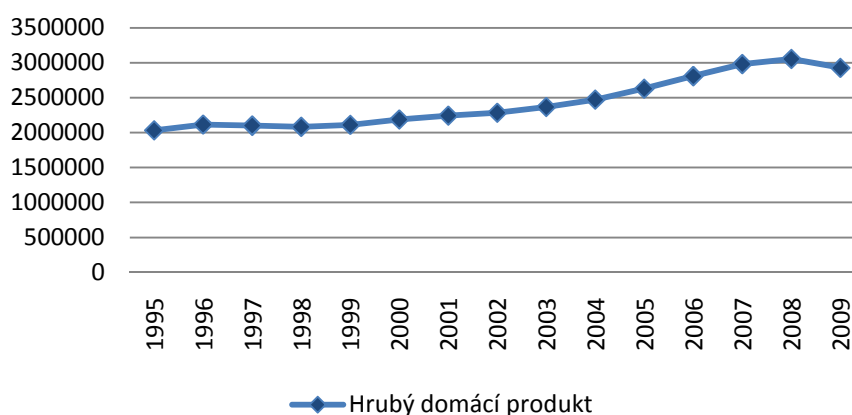
Tabulka 1 Výpočet HDP výrobní metodou ve vybraných letech
(běžné ceny, mil. Kč)

Název	1995	2005	2009
Produkce	3.500.407	7.437.007	8.781.438
- Mezi spotřeba	2.174.181	4.761.747	5.523.486
= Hrubá přidaná hodnota	1.326.226	2.675.260	3.257.952
+ Daně z produktů	166.962	340.805	409.976
- Dotace na produkty	-26.666	-32.203	-42.063
= Hrubý domácí produkt	1.466.522	2.983.862	3.625.865

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z
<http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 26. 10. 2010.

Následující graf velmi dobře zobrazuje vývoj HDP přepočítaný na ceny roku 2000. Každý rok byl zaznamenán mírný vzrůst výkonu ekonomiky, a to až do roku 2008 včetně. Poté došlo k mírnému útlumu a úroveň ekonomiky se vrátila přibližně k roku 2007. Za posledních deset let došlo ovšem k tak razantnímu vzrůstu výkonu ekonomiky, že i mírný útlum ještě neznamena obrovskou krizi. Ano, HDP klesl, nejedná se ale o dramatický pokles. Pouze došlo k pozastavení ekonomiky.

Graf 1 Vývoj HDP výrobní metodou v cenách roku 2000 (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z
<http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 26. 10. 2010.

Tabulka 2 Produkce podle odvětví ve vybraných letech
(běžné ceny, mil. Kč)

Odvětví	1995	2005	2009
CELKEM	3.500.407	7.437.007	8.781.438
A Zemědělství, myslivost, lesnictví	150.372	183.068	190.844
B Rybolov, chov ryb, přidružené činnosti	1.528	1.562	1.096
C Dobývání nerostných surovin	60.652	75.826	85.107
D Zpracovatelský průmysl	1.251.099	3.020.880	3.255.556
E Výroba a rozvod el., plynu a vody	218.745	283.554	401.304
F Stavebnictví	338.345	625.544	801.533
G Obchod, oprava motorových vozidel a spotřebního zboží	318.324	662.231	765.300
H Pohostinství a ubytování	74.305	119.282	138.108
I Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	283.921	632.919	755.340
J Peněžnictví a pojišťovnictví	92.456	211.428	281.152
K Nemovitosti, služby pro podniky, výzkum, vývoj	353.875	833.694	1.129.464
L Veřej. správa; obrana; sociální zabezpečení	106.148	243.519	278.514
M Školství	77.307	155.867	191.093
N Zdravotnictví, veterin. a soc. činnosti	89.190	177.186	247.008
O Ostatní veřejné, soc. a osobní služby	83.930	210.012	259.397
P Domácnosti zaměstnávající personál	210	435	622

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 28. 10. 2010.

V tabulce č. 2 je pak jasně znázorněna celková produkce dle jednotlivých odvětví ve vybraných letech. Největší podíl produkce vytvořil ve všech letech zpracovatelský průmysl, následován odvětvím nemovitostí, službami pro podnik, výzkumem a vývojem. Nejmenší podíl produkce vytvořily domácnosti zaměstnávající personál, což je vcelku logické, neboť v České republice toto nebylo nikdy zvykem. Z vývoje se dá ovšem předpokládat, že stále více domácností personál zaměstnává, neboť za posledních 15 let, které jsou v tabulce zaznamenány, došlo k poměrně výraznému nárůstu podílu tohoto odvětví a

s rostoucími příjmy mezi obyvatelstvem dojde k využívání zahradníků, hospodyň, kuchařek a paní na hlídání dětí stále ve větším měřítku.

3.1.2. Výdajová metoda

Hrubý domácí produkt touto metodou je vypočítán jako součet všech výdajů, které byly vynaloženy na nákup statků a služeb nebo jako suma jejich tržních hodnot. Z mnoha důvodů je důležité vědět nejenom to, kolik se vyprodukovalo zboží a služeb, ale také kdo a jak tyto statky užívá. Jedná se o výdaje domácností na spotřebu (C), výdaje firem na investice (I), výdaje vlády na nákup statků a služeb (G) a čistý export (NX). Domácí produkt se tak rovná agregátním výdajům.¹¹

Výdajová metoda je charakterizována následujícím součtem:

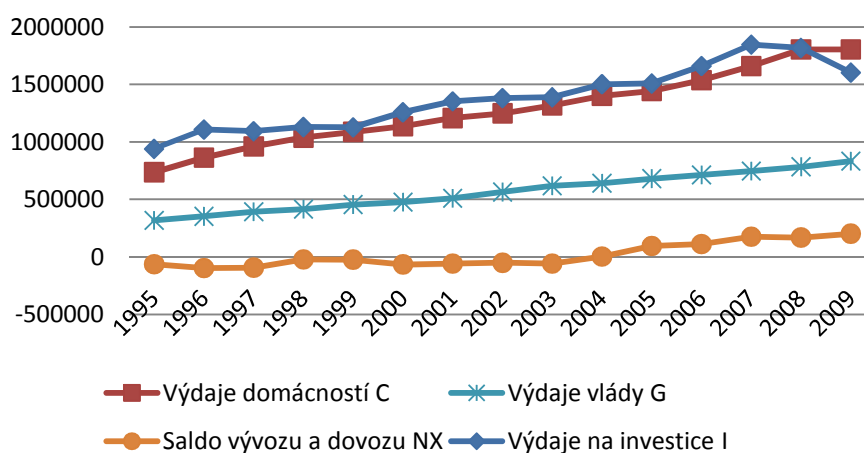
$$\mathbf{HDP = C + I + G + NX}$$

Do výdajů domácností na spotřebu je započítán nákup předmětů krátkodobé spotřeby (např. potraviny, drogistické zboží), které ve vyspělých zemích tvoří asi 1/3 celkových výdajů domácností na spotřebu, nákup předmětů k dlouhodobému užití (automobil, vybavení bytu), které tvoří asi 15 % celkových výdajů a výdaje na služby (nájemné, poplatky za elektřinu, telefon, teplo a vodu), které tvoří 50 % celkových výdajů a jsou nejrychleji rostoucím sektorem. Celkové výdaje domácností na spotřebu tvoří největší část HDP, dosahují až 2/3. Firmy mohou investovat do fixního kapitálu, kdy obnovují a doplňují fyzický kapitál, do obytných budov (domů, bytů), které následně prodají domácnostem a do zásob, kdy firma nakupuje materiál, suroviny a zboží pro své potřeby. Firmy vše financují ze svých zdrojů, výdaje představují reálnou tvorbu kapitálových statků. Podíl investic je ve vyspělých zemích kolem 20 % HDP. Další složkou, která se přičítá k ostatním, jsou

¹¹ FRANK H., R., BERNANKE S., B., *Ekonomie*, str. 455

výdaje státu na nákup zboží a služeb, které nakupuje od soukromého sektoru. Výdaje státu jsou odhadovány na 10 – 20 % HDP a jsou zde zahrnuty např. výdaje na výstavbu dálnic, zdravotnictví, školství, platy státních zaměstnanců a výdaje na armádu. Při odhadu HDP se do výdajů vlády rozhodně nezapočítávají transferové platby – tedy starobní důchody, podpory v nezaměstnanosti a všechny další sociální dávky. Započítávají se pouze výdaje, za které stát získává určitou protihodnotu. Do skupiny transferových plateb patří také úroky z vládního dluhu, které nejsou brány jako výdaj na nákup statků a služeb. Důležité je neplést odhad HDP a tvorbu státního rozpočtu, ve kterém jsou do výdajů zahrnuty jak výdaje na nákup statků a služeb, tak také výdaje ve formě transferových plateb. Poslední složkou je čistý export, který je získán jako rozdíl mezi exportem a importem. Tato složka nabývá na stále větším významu. Každý stát s otevřenou ekonomikou se určitým způsobem podílí na vývozu a dovozu zboží a služeb. Jakmile je v daném období vyšší dovoz než vývoz, hodnota čistého exportu bude záporná a odhad HPD sníží. Čistý vývoz charakterizuje světovou poptávku po domácím zboží. Výše čistého exportu odráží celkovou hospodářskou aktivitu dané země.¹²

Graf 2 Vývoj složek HDP výdajovou metodou v letech 1995 – 2009

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 28. 10. 2010.

¹² VLČEK, J., *Ekonomie a ekonomika*, str. 265 - 266

Graf vývoje jednotlivých složek HDP výdajovou metodou jasně poukazuje na fakt, že všechny složky HDP během sledovaného období horizontálně rostly. V období posledních dvou let, kdy již byla předznamenána finanční krize, došlo ke stagnaci, případnému poklesu ve složce Výdaje na investice (I). Mnoho firem krize zaskočila, snížil se objem objednávek, celkově poklesla poptávka. Firmy se snažily zanalyzovat situaci na trhu, prognózovat případný budoucí vývoj a zjistit, kde se dají peněžní prostředky ušetřit. Jako jedna z prvních oblastí, které vždy přijdou na přetřes je právě investování.

3.1.3. Důchodová metoda

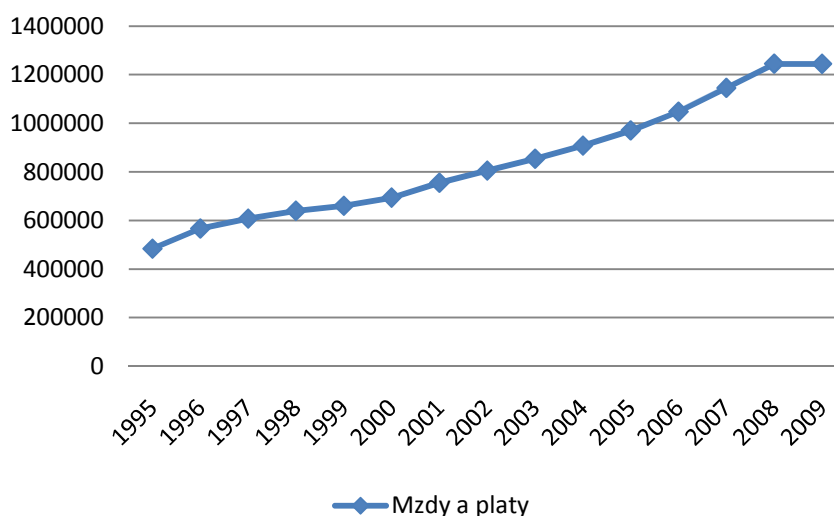
Poslední metoda, která přichází při odhadu HDP v úvahu, je metoda důchodová. Získá se součtem mezd a platů včetně sociálního a zdravotního pojištění, které jsou vypláceny zaměstnancům, rent, které získávají majitelé půdy a nemovitostí, veškerých čistých zisků firem, které jsou rozdílem úroků přijatých a zaplacených. Všechny údaje jsou před zdaněním. HDP se rovná součtu důchodů za práci a důchodů z kapitálu. Do položky důchodů za práci patří mzdy, platy a podnikatelské příjmy. Celkem tvoří asi 75 % hodnoty HDP. Do důchodů z kapitálu patří příjmy z fyzického a nehmotného kapitálu, tzn. zisky, renty a další poplatky spojené např. s patenty a autorskými právy. Obě položky důchodů se měří před zdaněním, i když část z nich dostane vláda ve formě daní.¹³

$$\text{HDP} = \text{mzdy a platy} + \text{renty} + \text{úroky} + \text{zisky} + \text{znehodnocení kapitálu} + \text{nepřímé daně snížené o dotace}^{14}$$

¹³ FRANK H., R., BERNANKE S., B., *Ekonomie*, str. 458 – 459

¹⁴ PAVELKA, T., *Makroekonomie: Základní kurz*, str. 24

Graf 3 Vývoj mezd a platů v letech 1995 - 2009

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z
<http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 28. 10. 2010.

Na tomto grafu je jasně patrné, že vývoj mezd a platů kopíruje vývoj samotné hodnoty HDP, každý rok docházelo k jejich pravidelnému růstu. Přesto není v roce 2009 pokles natolik výrazný jako u výše HDP. Mzdy a platy se ustálily na podobné výši jako předchozí rok. V následujícím roce lze očekávat podobnou situaci, platy rozhodně nezačnou nijak výrazně růst, v úvahu bude spíše přicházet jejich výraznější pokles. Představme si ovšem, jak by vypadal tento graf po schválení reformy státní správy, kdy většině zaměstnanců v této sféře bude snížena mzda o několik %. Zde by byl pokles mezd a platů mnohem viditelnější, neboť ve státní správě pracuje na 600.000 osob.

3.1.4. Projekt Evropský srovnávací program (ECP)

Evropský srovnávací program je projekt Evropského statistického úřadu (EUROSTAT), který každoročně přináší věcně srovnatelné údaje o HDP a o složkách výdajů na jeho užití. Tohoto programu se účastní 27 členských zemí EU a 3 kandidátské země - Chorvatsko, Makedonie a Turecko. K těmto zemím se dále přidaly 3 nečlenské země – Island, Švýcarsko a Norsko. Projekt využívá základní měnovou jednotku Standard kupní síly PPS. „PPS je uměle vytvořená měnová jednotka používaná při mezinárodních srovnáních k vyjádření objemu ekonomických souhrnných ukazatelů. Údaj v PPS získáme z hodnoty vyjádřené v národní měně vydělením příslušnou PPP. V projektu ECP kupní síla 1 PPS odpovídala průměru kupní síly 1 eura v zemích EU15 resp. EU25, podle toho, s kterým průměrem, zda za EU15 či za EU25, byly údaje jednotlivých zemí poměřovány. Pak například při porovnání s průměrem za EU25 platí rovnost: HDP v PPS za EU25 celkem = HDP v eurech (po přepočtu směnným kursem z národních měn) za EU25 celkem." ¹⁵ Právě výdaje na HDP se používají pro srovnávání států jak na evropské, tak celosvětové úrovni. Evropský srovnávací program je regionální součástí Mezinárodního srovnávacího programu ICP (International Comparison Programme). Účastníkem evropské podoby srovnávacího programu se za rok 1993 účastnila Česká republika jako samostatný stát vůbec poprvé. Významným krokem bylo pro Českou republiku přijetí zásad národního účetnictví dle Organizace spojených národů. ČSÚ se podařilo sestavit národní účty pro ČR poprvé za rok 1992. ¹⁶

¹⁵ Evropský srovnávací program I ČSÚ [online] [cit. 2011-01-28] Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnavaci_program>

¹⁶ ČSÚ, *Mezinárodní srovnání HDP ČR v rámci Evropského srovnávacího projektu 1993*, str. 3

Tabulka 3 Rozdělení zemí dle výše objemového indexu HDP/1 obyvatele z roku 2008

Skupina zemí	HDP na obyvatele v PPS (EU25=100)	Země
s vysokým příjmem	120 a vyšší	Dánsko, Irsko, Island, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko
s vyšším středním příjmem	100-119	Belgie, Finsko, Francie, Itálie, Německo, Spojené království, Španělsko
s nižším středním příjmem	50-99	Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko
s nízkým příjmem	méně než 50	Bulharsko, Makedonie, Rumunsko, Turecko

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnacni_program dne 28. 1. 2011.

Rozdělení zemí dle výše objemového indexu HDP/1 obyvatele z roku 2008 rozděluje země do čtyř oblastí, viz tabulka č. 3. Země s vysokým příjmem, s vyšším středním příjmem, s nižším středním příjmem a s nízkým příjmem. Česká republika patří spolu s Chorvatskem, Maďarskem, Polskem, Slovenskem a dalšími státy do skupiny s nižším středním příjmem. Mezi státy s vysokým příjmem patří nejvyspělejší země Evropy, tedy Dánsko, Norsko, Lucembursko, Švýcarsko, Švédsko a další.

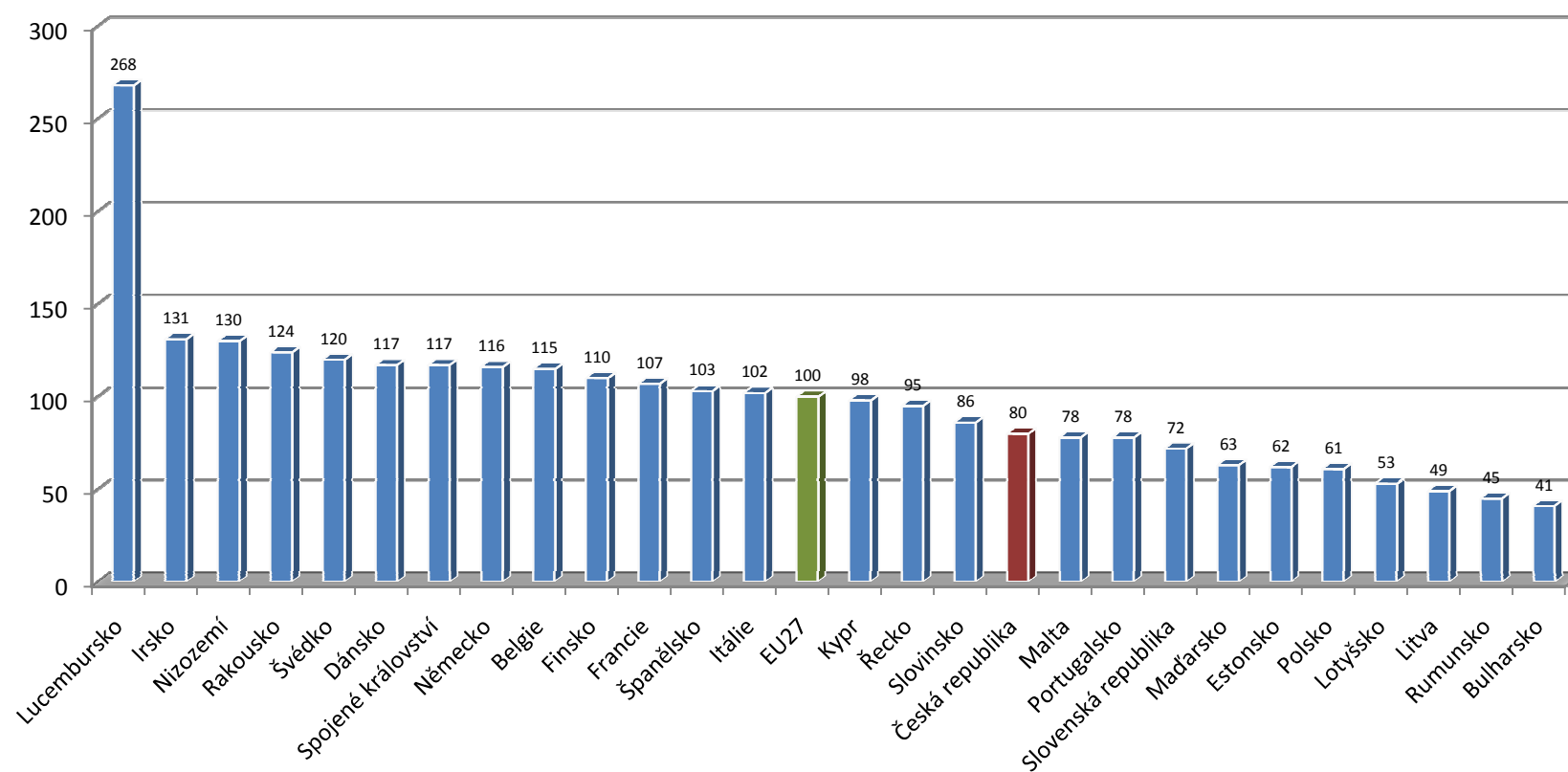
3. 2. Ukazatel HDP na hlavu

Zjištěná výše HDP umožňuje porovnávat ekonomiky jednotlivých států mezi sebou. Pro lepší vyjádření se používá ukazatel HDP na hlavu (GPD per inhabitant).

„HDP na hlavu vyjadřuje celkovou hodnotu ročního výstupu vzhledem k počtu osob, které tento výstup sdílejí, neboli průměrný HDP na osobu. V roce 2001 sdílelo celkový americký HDP ve výši 10 bilionů \$ cca 280 milionů obyvatel USA. Tudíž HDP na hlavu činil téměř 36 000 \$. V porovnání s tím činil průměrný HDP pro světovou populaci jako celek pouze 7 500 \$. Podle tohoto ukazatele zauímají USA postavení nejbohatší země na světě. Statistická srovnání HDP mezi jednotlivými zeměmi se mohou zdát abstraktní a bez života. Vypovídají však velmi reálně o rozdílech v tom, jak lidé žijí. [...] Rozdíly v HDP na hlavu v praxi znamenají, že např. jen velmi málo lidí v chudých zemích má možnost získat telefon, televizi, vzdělání nebo používat pevné vozovky. Také jejich střední délka života je mnohem kratší než v bohatých zemích. [...] HDP na hlavu nám neříká, kolik každý občan země dostává. Ve Spojených státech jsou miliony lidí, kteří mají přístup ke zboží a službám v mnohem vyšším objemu, než odpovídá průměrnému HDP na hlavu, a současně mnoho milionů jiných, kteří musí vyjít s mnohem menším objemem výstupu než je průměr. Ačkoliv HDP na hlavu v Kuvajtu je třikrát větší než v Brazílii, nemůžeme z toho vyvodit závěr, že typický občan Kuvajtu je na tom třikrát lépe než typický Brazilec. Jedinou věc, kterou nám tyto údaje sdělují, je to, že průměrný Kuvajťan by mohl získávat každoročně téměř třikrát více zboží a služeb než průměrný Brazilec, kdyby se HDP v obou zemích distribuoval stejným způsobem. Výše HDP na hlavu nám neříká nic o způsobu, jakým se HDP ve skutečnosti distribuuje nebo používá: je to pouze statistický průměr.“¹⁷

¹⁷ Schiller, Bradley R., *Makroekonomie dnes*, str. 89

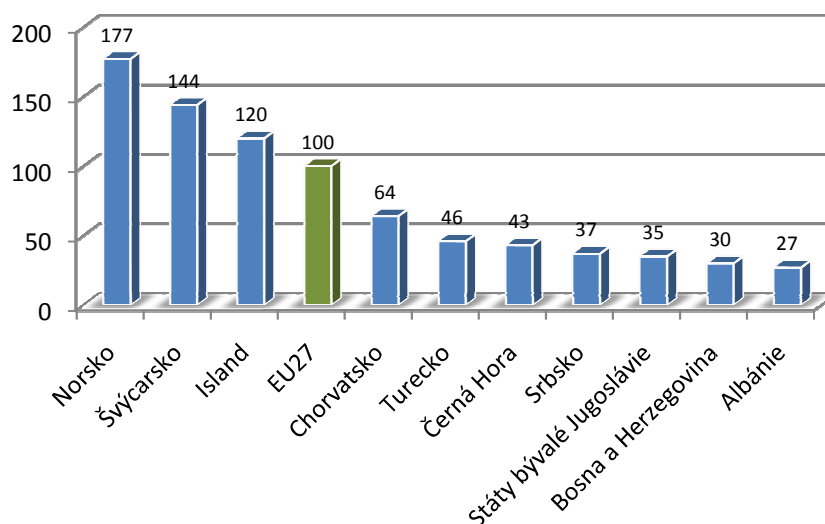
Graf 4 HDP na hlavu členských států EU v PPS v roce 2009 (EU27 = 100)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-21062010-AP/EN/2-21062010-AP-EN.PDF dne 20. 9. 2010.

Na grafu 4 je jasně znázorněn stav HDP na hlavu všech členských států EU v roce 2009. Protože jsou údaje uvedeny jako PPS, jednotkou jsou zde %. Průměr EU27 je stanoven na 100 %, 13 států dosahuje vyššího čísla, 14 států dosahuje čísla nižšího. Z tohoto grafu by se dalo odvodit, že je Evropská unie poměrně vyrovnaná. Při podrobnějším prostudování ovšem dojdeme k závěru, že některé státy jsou hodně nad průměrem a to jako např. Lucembursko více než 1,5 x, a naopak je několik států, které nedosahují průměru EU27 ani z poloviny.

Graf 5 HDP na hlavu nečlenských států EU v PPS v roce 2009 (EU27=100)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-21062010-AP/EN/2-21062010-AP-EN.PDF
dne 20. 9. 2010.

Mezi nečlenskými státy jasně vyniká Norsko, které má o 77% vyšší HDP než EU27. I Švýcarsko a Island dosahují velmi dobrých výsledků. Jedná se o strategicky velmi významné země, které si zakládají na své suverenitě a nezávislosti. Naopak nejnižších výsledků ze všech evropských zemí dosahuje Albánie, Bosna a Hercegovina a Státy bývalé Jugoslávie spolu se Srbskem.

3.3. Vyjádření nominálního, reálného a potenciálního HDP

Nominální HDP je vyjádřen v běžných cenách, tedy v cenách toho období, kdy dané výrobky a služby byly vyrobeny. Každý rok se tyto ceny mění, neboť dochází ke změnám jak tržních cen, tak také vyrobeného množství. HDP v běžných cenách nemá žádnou dlouhodobou vypovídací schopnost, proto se pro porovnávání HDP nepoužívá. Naopak reálný HDP je vyjádřen ve stálých cenách, tedy v cenách, které jsou přepočteny k základnímu (výchozímu) období, které se libovolně zvolí. Reálný HDP vyjadřuje změny mezi jednotlivými roky. Při výpočtu reálného HDP se používá deflátor HDP a index spotřebitelských cen.¹⁸

$$\text{Nominální produkt} = Q_{At} * P_{At} + Q_{Bt} * P_{Bt} + \dots + Q_{Zt} * P_{Zt}$$

$$\text{Reálný produkt} = Q_{At} * P_{A(t-1)} + Q_{Bt} * P_{B(t-1)} + \dots + Q_{Zt} * P_{Z(t-1)}$$

kde $P_{A(t-1)}$, $P_{B(t-1)}$, $P_{Z(t-1)}$ jsou ceny statků minulého období.¹⁹

Potenciální HDP vyjadřuje maximální možnou úroveň výstupu, kterou je ekonomika schopna dosáhnout. Dochází tak k maximálnímu využívání práce, půdy a kapitálu (výrobních faktorů). Úroveň potenciálního produktu je dána výrobní kapacitou, která je přímo závislá na množství dostupných zdrojů a technologické úrovni hospodářství (viz. Graf křivky produkčních možností). Obecně dle ekonomů Samuelsona a Nordhause platí, že pokud se dostane výstup z ekonomiky nad úroveň potenciálního produktu, dojde k růstu cenové inflace, opak způsobí vyšší míru nezaměstnanosti. Růst potenciálního produktu je pozvolný, stejně tak jako změna výrobních faktorů.²⁰

¹⁸ VLČEK, J., *Ekonomie a ekonomika*, str. 272

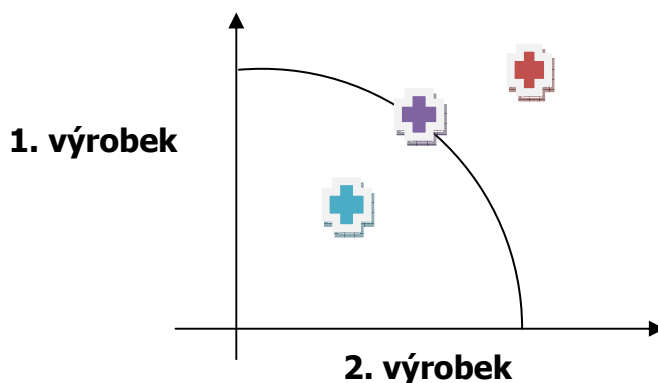
¹⁹ HOLMAN, R., *Ekonomie*, str. 427

²⁰ SAMUELSON A., P., NORDHAUS D., W., *Ekonomie: 18. vydání*, str. 409 - 410

3.4. Ekonomický růst

Ekonomický růst, ekonomická síla, úroveň hospodaření dané země. Při jejich posuzování bývá nejčastěji používán právě reálný hrubý domácí produkt vyjádřený ve srovnatelné měně (americký dolar, euro). Ekonomický růst se dá charakterizovat jako vzestup hospodářského potenciálu země, ke kterému dochází kvantitativním zvyšováním potenciálního hrubého domácího produktu. K vyjádření potenciálního produktu slouží křivka produkčních možností. Pokud se zdroje využívají správně tak jak mají, ekonomika dosahuje efektivní výroby a dostatečně využívá své produkční možnosti. Obecně platí, že s rostoucími zdroji a stále lepší technologií rostou i produkční možnosti. Jakmile dojde k posunu křivky produkčních možností, značí to ekonomický růst. ²¹

Graf 6 Křivka produkčních možností

Bod	Vysvětlivka
	Zdroje jsou využívány správně, ekonomika je na úrovni produkčních možností
	Při této produkci jsou zdroje využívány neefektivně nebo neúplně, jsou zde stále rezervy
	Tato úroveň produkce je při současných zdrojích nedosažitelná

Zdroj: Vlastní vypracování na základě knižní předlohy ²²

²¹ SCHILLER R., B. *Makroekonomie*, str. 18 - 19

²² tamtéž

3. 5. Nevýhody HDP

Ačkoliv je HDP jedním z nejpoužívanějších ukazatelů výkonnosti ekonomiky, bývá velmi často kritizován pro nezahrnutí mimotržních aktivit. Nejvíce je mu vytýkána absence hodnoty volného času. Již dávno nepracují lidé tolik hodin denně a tolik dní v týdnu jako jejich předci. V současné době je standardní pracovní doba 40 hodin týdně. Lidé mají tudíž mnohem více času jak trávit svůj volný čas, např. kulturními událostmi, sportovními aktivitami, setkáváním s přáteli a rodinou, sebevzděláváním apod. Do HDP se započítávají pouze takové aktivity, které prochází trhem, avšak neposkytuje informace o tom, kdo tyto statky ve finále užívá. Pokud se na všechny domácí práce včetně uklízení, žehlení, praní, úpravy zahrady, údržby bazénu a drobných řemeslných prací najme výpomoc, zvyšuje se tím hodnota HDP. Pokud si člověk vše udělá sám, nic se do HDP nezapočítá. Ne nadarmo zde platí pořekadlo „Šikovné české ručičky“, neboť Česká republika patří stále mezi země, kde hlídání dětí chůvami nebo najímání hospodyň na výpomoc v domácnosti je teprve v počátečním vývinu. Za to v západních zemích je to zcela běžné, čímž se zvyšuje hodnota HDP a tím pádem výkonnosti ekonomiky.²³ Pokud nastane na daném území přírodní katastrofa nebo se země ocitne ve válce, měla by být logicky snížena hodnota hrubého domácího produktu. Jenže tato katastrofa naopak hrubý domácí produkt zvýší. Ať už se jedná o válečnou pohotovost, kdy je potřeba velké množství vojáků a techniky, zemětřesení nebo tsunami, kdy je potřeba skupina záchranářů, zdravotnických pracovníků, odklízečů ruin, dobrovolných hasičů apod. Když dojde k nehodě ropného tankeru, dochází neodvratně k poškození ekosystému, což nejde už vzít zpět, pouze zmírnit neštěstí. Budou povoláni ochránci přírody a pracovníci potřební k vyčištění zanesené plochy. V současné době dochází k přírodním katastrofám stále častěji, nehody ropných tankerů nebo poškození ropných věží není ničím výjimečným. Všechny katastrofy a škody na životním prostředí zvyšují hrubý domácí produkt.

²³ FRANK H., R., BERNANKE S., B., *Ekonomie*, str. 461- 462

Bezesporu.²⁴ V neposlední řadě je HDP vytýkáno, že nezohledňuje kvalitu vyrobeného zboží a poskytnutých služeb. Pokud si zákazník koupí nekvalitní zboží, které má nízkou životnost, neustále podporuje místní ekonomiku kupováním dalších a dalších nových kusů a tím zvyšuje HDP. Pokud zákazník koupí věc, která má vysokou životnost a použitý materiál je natolik kvalitní, že několik let nemusí kupovat další jiné zboží, ekonomice tolik neprospívá. Do HDP se kvalita zboží započítá pouze v případě, kdy zboží zdraží. Pokud dojde ke zkvalitnění zboží, ale cena zůstane na své standardní výši, nic se do HDP nepromítne.²⁵ Obecně tedy platí, že do hrubého domácího produktu jsou zahrnovány takové transakce a aktivity, které prochází tržním prostředím. Jakékoliv činnosti, které zlepšují blahobyt společnosti, ale trhem neprochází, se do výše HDP nezahrnují. Jedná se o všechny statky a služby, které nemají stanovenou cenu, neprochází trhem a podhodnocují ekonomickou výkonnost dané země. Mezi aktivity, které nejsou zahrnuty do výše HPD, patří také směna zboží za zboží, peněžní a nepeněžní dary, transakce s upotřebeným zbožím, práce dobrovolných hasičů a záchranářů. Mezi vůbec nejdůležitější faktory, které se nezapočítávají do HDP, je hodnota stínové ekonomiky, do které patří šedá ekonomika – spropitné, práce načerno a černá ekonomika – organizovaný zločin, prostituce, pašování a výroba drog. Hrubý domácí produkt by měl být také snížen o hodnotu šedé a stínové ekonomiky. Opak je ale pravdou. Šedá a stínová ekonomika naopak HDP zvyšuje, neboť se musí proti kriminalitě bojovat - prevencí, na kterou stát vynakládá nemalé částky, opravou poškozených objektů a jejich následné zabezpečování. Dnešním trendem je také myslet na budoucí generace, všechny přírodní zdroje by měly být využívány s ohledem na trvale udržitelný rozvoj, aby nedošlo k jejich úplnému vyčerpání. Čím více se vytěží, tím vyšší bude HDP. Ukazatel HDP nevystihuje skutečnou hodnotu produkce, kvalitu zboží a služeb.²⁶

²⁴ SAMUELSON A., P., NORDHAUS D., W., *Ekonomie: 18. vydání*, str. 438 – 439

²⁵ URBAN, J. *Teorie národního hospodářství*, str. 53

²⁶ VLČEK, J., *Ekonomie a ekonomika*, str. 269 - 271

3. 5. 1. Dopad stínové ekonomiky na HDP

Stínovou ekonomiku, která by hodnotu HDP výrazným způsobem snížila, lze charakterizovat následující výstižnou definicí: „... jako ty příjmy resp. činnosti, jejichž nejbytostnějším zájmem je, aby zůstaly skryty (alespoň před orgány státního represivního aparátu), dále neformální aktivity nebo transakce, které nezahrnují platby a které jsou určeny ušetřit nákupy a konečně ty činnosti, které v konečném důsledku vedou k oficiálním příjmům, ale jejichž samotný zdroj, či lépe řečeno cesta jejich nabytí je v rozporu s platnými zákonnými pravidly, nařízeními a dohodami.“²⁷

Obecně lze říci, že jakoukoliv činnost lze vykonávat jak oficiálně, tak ve stínové ekonomice, některé činnosti ovšem pouze v ekonomice stínové. Odhady stínové ekonomiky se velmi špatně stanovují. Dokonce na úrovni jedné země dochází k obrovskému rozpětí odhadu: za USA se odhad stínové ekonomiky pohybuje mezi 3 – 60 %, za Německo mezi 2 – 24 %, za Itálii mezi 10 – 33 %. Důvody pro tak rozdílné výsledky jsou minimálně čtyři:

- 1) Různí autoři při odhadech vycházejí z různě definované stínové ekonomiky
- 2) Různí autoři používají různých metod odhadů
- 3) Kvantitativní odchylky v odhadech mohou souviset i s rozdílným matematickým vyjádřením výsledků
- 4) Odhady různých autorů pocházejí z různých časových období, popř. se využívá různé kvalitních datových souborů.²⁸

Pro názornou ukázkou a snadnější interpretaci významu stínové ekonomiky lze použít autorský odhad M. Fassmanna, poprvé publikovaný v jeho knize. Autorské odhady byly provedeny v roce 2003. Odhadem byl stanoven rozsah stínové ekonomiky ČR v roce 2000 na 7,7 % HDP, tedy 153 mld. Kč, při volbě širšího

²⁷ FASSMANN, M., *Stínová ekonomika a práce na černo*, str. 25

²⁸ tamtéž

definičního pole stínové ekonomiky by byl rozsah stínové ekonomiky kolem 230 mld. Kč, tedy 11,6% HDP.²⁹

3. 6. Alternativní ukazatele HDP

Již zde bylo napsáno mnoho argumentů, proč je HDP nedokonalý ukazatel. Mnoho ekonomů a institucí se proto rozhodlo sestavit alternativní ukazatele, které v sobě odrážejí odhady všech položek, které mají HDP zvýšit či snížit. Protože se jedná o položky, které jsou jen velmi těžko přesně vyčíslitelné, používá se hrubý odhad. Mezi nejčastěji uváděné alternativní ukazatele HDP patří:

- 1) Hrubý národní produkt
- 2) Čistý ekonomický blahobyt
- 3) Index lidského rozvoje
- 4) Skutečné bohatství národů
- 5) Index udržitelného ekonomického blahobytu

3.6.1. Hrubý národní produkt (HNP)

Hrubý národní produkt podává informace o konečné produkci, která byla vyprodukována výrobními faktory, které jsou v držení obyvatel daného státu bez ohledu na to, kde se nacházejí. Jedná se tedy o finální produkci za určité období, která byla vytvořena národními výrobními faktory. Je tedy nutné podotknout, že není důležité, kde se daný národní výrobní faktor nachází. Používá se jak nominální HNP, tak reálný HNP. Některé země mají vysokou hodnotu HDP, zato nižší HNP, jiné naopak. Pokud chce země zvýšit svůj hrubý domácí produkt, může začít u poskytování výhodných podmínek pro zahraniční investory, ve kterých bude vzbuzen zájem o přesun nebo výstavbu poboček v daném státě. Ukazatel hrubý

²⁹ FASSMANN, M., *Stínová ekonomika a práce na černo*, str. 45, 176 - 177

národní produkt používá především ekonomika USA. Z hlediska analýz bývá preferován hrubý domácí produkt, neboť je více spjat s ukazateli, které charakterizují vývoj ekonomiky dané země, zaměstnanosti a investic.³⁰

Pro lepší interpretaci je vhodná situace, kdy např. „zisky americké firmy působící v SRN jsou součástí ukazatelů HNP USA a HDP SRN, ale nezapočítávají se do HDP USA a HNP SRN. Platí, že se do země vrací důchody z národních výrobních faktorů používaných v zahraničí a naopak, jsou-li v ekonomice země využívány zahraniční výrobní faktory, potom jim náležející důchody zemi opouštějí. Rozdíl mezi oběma veličinami se nazývá čistý příjem z majetku v zahraničí." ³¹ Hrubý národní produkt je vypočítán jako součet hrubého domácího produktu a čistého příjmu z majetku v zahraničí (NPI). Po odečtení amortizace (A), neboli opotřebení majetku, je získán čistý národní produkt. Tedy:

$$\mathbf{HNP = HDP + NPI}$$

$$\mathbf{\check{C}NP = HNP - A} \text{ }^{32}$$

3.6.2. Čistý ekonomický blahobyť NEW

Ukazatel výkonnosti ekonomiky - Čistý ekonomický blahobyť (angl. Net Economic Welfare) – byl definován americkým ekonomem Jamesem Tobinem a Williamem Nordhausem. Základem tohoto ukazatele je hrubý domácí produkt, který je upravován saldem nákladů a prospěchu. K hrubému domácímu produktu jsou připočteny aktivity s pozitivní hodnotou a naopak odečteny aktivity s negativní hodnotou. Je důležité zdůraznit, že se vždy jedná o odhad těchto aktivit, je snad nemožné hodnotu šedé a černé ekonomiky nebo hodnotu volného času přesně vyjádřit a spočítat. Do aktivit s pozitivní hodnotou (PA) se započítává hodnota volného času a odpočinku, veškerá produkce domácností a legální část stínové

³⁰ BRČÁK J., SEKERKA B., *Makroekonomie*, str. 20-21

³¹ FUCHS, K., TULEJA, P., *Základy ekonomie*, str. 170

³² BRČÁK J., SEKERKA B., *Makroekonomie*, str. 20-21

ekonomiky, naopak do aktivit s negativní hodnotou (NA) spadají škody na životním prostředí, nelegální obchody a nelegálně vyrobené produkty, organizovaný zločin, ztráta volného času při výkonu dvou pracovních poměrů. Tento ukazatel je vyjádřen vždy subjektivně a v hrubém odhadu. Hodnota NEW je většinou vyšší než hodnota HDP, protože je ale většina ukazatelů stanovena pouze v hrubém odhadu, je tomuto ukazateli přičítáno mnohem více kritičnosti než samotnému HDP.

$$\text{NEW} = \text{HDP} + \text{PA} - \text{NA}^{33}$$

Bohatství představuje stav k danému okamžiku, zatímco produkt je toková veličina, která se vztahuje k určitému časovému období. Produkt je tedy přírůstek bohatství. Z pokusů o propočty NEW jasně vyplynulo, že změny NEW jsou pomalejší a více rovnoměrné než u HNP.³⁴

3.6.3. Index lidského rozvoje HDI

Index lidského rozvoje (angl. Human Development Index) je používán od roku 1990 Organizací spojených národů OSN především k určení sociální úrovně země. K jeho vzniku velmi přispěl pákistánský ekonom Mahbub ul Haq. Tento index porovnává všechny členské země OSN podle jednoho jediného kritéria – lidského rozvoje. Index je vždy v rozmezí 0 – 1. Do výše 0,49 se mluví o nízké životní úrovni, které dosahují nejchudší země světa, v rozmezí 0,5 – 0,799 se jedná o střední životní úroveň, které dosahují průměrné země a nad 0,8 se mluví o vysoké životní úrovni a je přisouzena nejvyspělejším zemím světa.

Při stanovení HDI jsou sledovány tři rozvojové oblasti (délka života, dosažené vzdělání, životní úroveň) a čtyři hlavní ukazatele, pro které je stanoveno určité rozmezí min - max. Oblast délky života je charakterizována očekávaným věkem dožití, resp. předpokládanou délkou života, který se stanovuje v okamžiku

³³ VLČEK, J., *Ekonomie a ekonomika*, str. 271 – 272

³⁴ BRČÁK, J., SEKERKA B., *Makroekonomie*, str. 24-25

narození. Základní rozmezí je 25 – 85 let. Oblast dosaženého vzdělání obyvatelstva reprezentují dva ukazatelé – míra gramotnosti dospělého obyvatelstva kombinovaná s mírou zápisu na základní, střední a vysoké školy. Oba ukazatele jsou stanoveny v rozmezí 0 – 100 %. Třetí, poslední oblast, je stanovení životní úrovně obyvatelstva, která se stanovuje pomocí HDP na obyvatele podle parity kupní síly. Rozmezí je stanoveno na 100 – 40.000 USD. HDI používá logaritmus příjmu, tak aby odrážel klesající význam příjmů s rostoucím HDP. Dá se tedy říct, že index lidského rozvoje hodnotí vyspělost států podle přístupnosti obyvatel ke vzdělání a dosažení co nejvyššího vzdělání, získání prostředků pro co nejkvalitnější život a podmínek, které zajistí dlouhý a spokojený život.³⁵

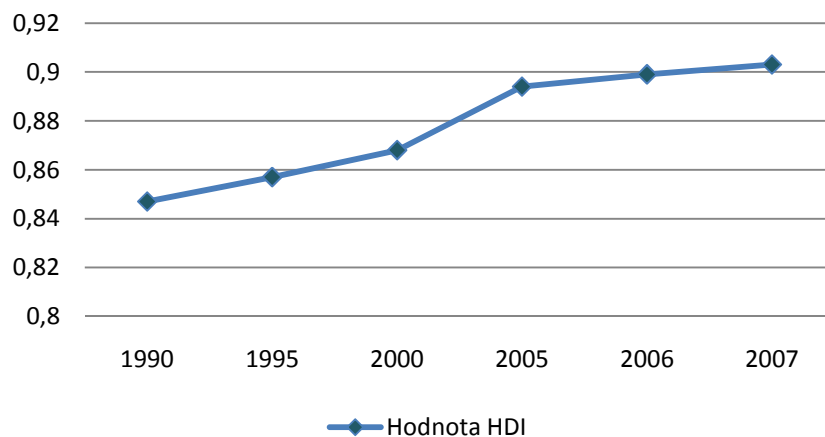
Jedním z hlavních vylepšení ukazatele HDI bylo rozložení národa do různých skupin obyvatel tak, aby nemohl komplexní ukazatel národa zakrýt rozdílnost, která se dostává jednotlivým skupinám obyvatel tohoto národa. Skupiny mohou být určeny například dle výše příjmu, zeměpisné oblasti, pohlaví, etnické příslušnosti, nebo zda obyvatele žijí ve městě či na venkově. Toto rozdělení umožňuje poukázat na významné rozdíly mezi pohlavími, regiony, atd. Takové výsledky mohou napomoci vylepšit dané regionální rozdíly a navrhnout určitá opatření. Rozdíly mohou být již dobře známy, ovšem ukazatel HDI může odhalit ještě mnohem více. Navíc je velmi složité sledovat HDI v krátkém období, neboť ukazatelé průměrného věku dožití a gramotnosti se mění velmi pomalu.³⁶ Index lidského rozvoje je zveřejňován ve statistické publikaci „Zpráva o lidském rozvoji“, kterou každoročně publikuje UNDP (United Nations Development Programme). Diskuze, které se zabývaly tím, co vlastně kvalitní a dlouhý život znamená, probíhaly během osmdesátých a devadesátých let. Každý si pod tímto pojmem může představit něco jiného, obecně se dá ale mluvit o tom, že se chce každý jedinec dožít vysokého věku, těšit se dobrému zdravotnímu stavu, být obklopen určitou jistotou, ať už finanční nebo materiální, ale také lidmi, které má rád a

³⁵ VLČEK, J., *Ekonomie a ekonomika*, str. 271 - 272

³⁶ Indices | Human development index | HDR | UNDP. [online] [cit. 2010-10-12] Dostupné z: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hdi/>>

kterých si váží a uspokojit základní lidské potřeby. Ze zprávy, která byla vydána v roce 2003, byl Index lidského rozvoje počítán pro 175 zemí, kdy 55 zemí spadalo do kategorie s vysokou životní úrovní, 86 zemím byla přisouzena střední životní úroveň a 34 zemí do poslední kategorie, nízké životní úrovně. Velmi zajímavé může být porovnání zemí s oběma ukazateli – HDI a HDP. Země, která má vyšší HDP, je vyspělá finančně, naopak země s vyšším HDI jsou rozvinutější lidsky, mají kvalitnější život. Ze zprávy z roku 2003 překvapivě vyplynulo, že do zemí, které mají vyšší HDP než HDI patří Švýcarsko a Lucembursko, včetně mnoha ropných států. Naopak země, které mají kvalitnější život než hospodářskou úroveň státu, jsou země jako Finsko, Řecko, Španělsko, Thajsko a Kostarika. Česká republika měla v roce 2003 spočítán HDI na úroveň 0,861 a HDP 0,83, spadá do zemí s vyšším HDI než HDP a umístila se na celkovém 32. místě.³⁷ V roce 2007 se Česká republika umístila na 36. místě, opět mezi zeměmi s nejvyšší životní úrovní.³⁸

Graf 7 Vývoj HDI ČR ve vybraných letech

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf dne 26. 10. 2010.

³⁷ Centrum pro otázky životního prostředí – Index lidského rozvoje. [online] [cit. 2010-10-12] Dostupné z: <<http://cozp.cuni.cz/COZP-39.html>>

³⁸ HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2009. [online] [cit. 2010-10-12] Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf>

Index lidského rozvoje byl vytvořen především proto, aby zdůraznil, že pro posuzování úrovně země se má vycházet z obyvatel a jejich schopností než úrovně ekonomiky a vyrobeného produktu. Stanovení HDI slouží především pro upoutání pozornosti jednotlivých vlád, médií a nevládních organizací a sdělit jim, aby se zaměřily na lidské výkony. Tento ukazatel dokáže srovnávat země, které mají např. velmi podobnou úroveň příjmů, ale naprosto rozdílnou úroveň gramotnosti, popř. průměrné délky dožití. Jako příklad jsou uváděny následující dva státy. Kostarika a Írán mají velmi podobnou úroveň příjmů na osobu, ale průměrné délky života a gramotnosti se značně liší mezi oběma zeměmi. HDI Kostariky je mnohem vyšší hodnota než HDI Íránu, co tedy způsobuje takovou rozdílnost? I tyto informace dokážou podnítit diskuze, co tento stát dělá jinak než ten druhý.³⁹

3.6.4. Skutečné bohatství národů GPI

Dle mnoha ekonomů nebyl nikdy HDP vytvořen pro měření pokroku a vývoje ekonomiky. Vždyť aktivity, které degradují životní prostředí a vyčerpateľné přírodní zdroje, zvyšují růst ekonomiky. Ale nedá se říct, že se lidem lépe žije a stoupá např. životní úroveň a spokojenost obyvatel. Pokud lidé vykácí všechny pralesy pro zastavení půdy obrovskými průmyslovými zónami nebo pro získání půdy pro zemědělství, nevratně zabrání rozmnožování vzácných živočišných druhů, nemůže se hovořit o zvyšování úrovně daného státu. Již před několika desítkami let se mnoho ekonomů a mezinárodních organizací jako Organizace spojených národů zabývali tím, jaký ukazatel by mohl přesněji a komplexněji informovat o pokroku. Index byl vytvořen v roce 1995 jako alternativa k HDP. Umožňuje politickým činitelům měřit, jak občané ekonomicky a sociálně pracují, a to jak na místní, regionální, státní a národní úrovni. Veřejnost často chápe HDP jako ukazatel pokroku, vývoje národního hospodářství, opak je pravdou. HDP pouze znázorňuje součet národních výdajů bez rozlišení mezi transakcemi, které přispívají

³⁹ Indices | Human development index | HDR | UNDP. [online] [cit. 2010-10-12] Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hdi/>>

obyvatelům a které nikoliv. GDI slouží vládním a nevládním organizacím jako nástroj pro udržitelný rozvoj a plánování. Dle posledních zpráv hospodářský růst od roku 1970 stagnuje. Skutečné bohatství národů GPI je postaveno na stejných vstupních datech jako HDP, tedy na údajích o spotřebě, které jsou dále upraveny o rozdělení příjmů a hodnotu práce domácností a dobrovolníků. Naopak jsou odečteny faktory jako znečištění životního prostředí a trestné činnosti. Rozdělením příjmů se rozumí fakt, že pokud se zvýší příjem chudým, budou z toho mít mnohem větší prospěch a užitek, než bohatí. Proto GPI roste, když chudí dostávají větší procento z národních důchodů a naopak GPI klesá, když dostávají menší procento. GPI také zohledňuje hodnotu práce domácností a dobrovolníků. Při této práci peníze nemění majitele, nedochází k žádným tržním transakcím. Proto ukazatel GPI péči o děti a domácí práce vykazuje jako hodnotu, kterou by tyto aktivity stály, kdyby je vykonávala povolání osoba a bylo za ně placeno. Čím více trestných činností, tím více nákladů na právní poplatky, zdravotní péči, ochranu a opravu majetku. Náklady, které vyplývají z trestné činnosti, GPI odečítá. V GPI jsou také zohledněny aktuální náklady, které jsou vypočítány z hodnoty zdrojů, které vyčerpává současná generace nad míru a vlastně si půjčuje od generací budoucích. Jedná se především o mokřady, zemědělskou půdu, lesy a neobnovitelné zdroje včetně ropy. I znečištění přírody působí negativně, tudíž GPI odečítá náklady, ve kterých se odráží poškození lidského zdraví a životního prostředí. U hrubého domácího produktu dochází k jeho započítání dvakrát, nejdříve když ke znečištění dochází a poté na odklizení všech následků. Další odčitatelnou položkou je dlouhodobá změna klimatu, ubývání ozonové vrstvy a nakládání s jaderným odpadem, které jsou výsledkem používání fosilních paliv, atomové energie a chemikálií. Pokud mají obyvatelé více volného času, hodnota GPI se zvyšuje. Hodnota GPI klesá, pokud jsou vypůjčené finanční prostředky použity na financování spotřeby, naopak roste, pokud jsou použity na investice.⁴⁰

⁴⁰ The GPI ~ GPI. Atlantic. [online] [cit. 2010-10-20] Dostupné z: <<http://www.gpiatlantic.org/gpi.htm>>

3.6.6. Index udržitelného ekonomického blahobytu (ISEW)

Index of Sustainable Economic welfare neboli Index udržitelného ekonomického blahobytu je jednou z dalších alternativ měření výkonnosti ekonomiky. Dle Milana Ščasného z Institutu ekonomických studií při Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a jeho příspěvku ke konferenci Globální svět, evropská integrace, české zájmy a institucionalizace (ne)odpovědnosti představuje ukazatel ISEW jednodimenzionální ukazatel, který se snaží zahrnout jak fenomén udržitelnosti, tak blahobytu. Původně byl sestaven pro ekonomiku USA (Daly et Cobb, 1989). Na tuto studii navázala celá řada případových a kritických studií, přičemž byl ISEW propočten pro několik dalších zemí (Velká Británie, Německo, Skotsko, Nizozemí, Švédsko, Rakousko, Itálii, Chile, Polsko, v jistých modifikacích – jako regionální ISEW pro Španělsko a Portugalsko, jako Genuine Progress Indicator (dále GPI) pro Austrálii a Redefining Progress pro Spojené státy americké). Všechny případové studie zahrnují více méně období 1950-1990. Výsledkem téměř všech případových studií ISEW bylo zjištění, že udržitelný ekonomický blahoby, vyjádřený ISEW per capita nebo absolutně, se od konce 70. let začíná vzdalovat ekonomické výkonnosti, vyjádřené HDP/HNP per capita, resp. HDP/HNP. Od tohoto období ISEW začíná vykazovat klesající sklon, ačkoli HDP/HNP pokračuje v růstu. Vstupním údajem pro výpočet ISEW jsou osobní výdaje na spotřebu, standardně propočítávané v rámci HDP/HNP. Tento základ je dle Ščasného dále podroben několika úpravám, které můžeme rozdělit do 7 kategorií:

- 1) z osobních výdajů na spotřebu se odečtou výdaje vynaložené na zdraví, vzdělání, udržení životního stylu (náklady dojíždění, urbanizace). Dále jsou odečteny položky, které představují některé environmentální externality, např. náklady způsobené hlukem;
- 2) měření fyzického kapitálu - zahrnuje úpravy "čistého kapitálového růstu" a zohledňuje udržitelnost rozvoje ekonomiky z hlediska vnější zadluženosti;

- 3) ztráty přírodního kapitálu, zahrnující vyčerpávání přírodních zdrojů (většinou pouze neobnovitelné energetické suroviny) a ztráty přírodních stanovišť nebo druhů;
- 4) znehodnocení životního prostředí zahrnuje monetarizované ztráty kvality životního prostředí a akumulaci budoucích dlouhodobých závazků z environmentálních škod;
- 5) ocenění neplacené práce v domácnosti, přispívající blahobytu;
- 6) použití faktoru vážení časové řady výdajů na osobní spotřebu, který odpovídá změnám při rozdělování důchodu v ekonomice;
- 7) zahrnutí rozdílu mezi ročními výdaji na zboží dlouhodobé spotřeby a tokem služeb plynoucích v každém roku ze zásoby tohoto zboží.⁴¹

3.6.7. Jednoduché ukazatele výkonnosti ekonomiky

Alternativní ukazatele, které byly představeny v předcházejících bodech, jsou velmi těžko zjistitelné a slouží spíše pro zdůraznění toho, pro co je HDP kritizován. V praxi se používají jednoduché ukazatele měřící výkonnost ekonomiky daného státu. Součástí těchto ukazatelů je míra inflace a míra nezaměstnanosti (u). Oba tyto ukazatele mají přímou souvislost s výkonností hospodářství, ovlivňují ekonomický růst.

⁴¹ ŠČASNÝ, M. *Příspěvek ke konferenci - Hodnocení výkonnosti ekonomiky, udržitelnosti a blahobytu – Index (trvale) udržitelného ekonomického blahobytu*. [online][cit. 2010-11-20] Dostupné z WWW: <http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/g_s_env_stastny.htm>

1) **Index strádání** (misery index)

$$IS = \text{míra inflace} + \text{míra nezaměstnanosti}$$

2) **Index neoblíbenosti** (unpopularity index)

$$IN = \text{míra inflace} + 6 * \text{míra nezaměstnanosti}$$

U indexu neoblíbenosti se větší váha přikládá míře nezaměstnanosti, neboť stabilizační politiku provádí vláda, která se bude muset v dalším volebním období ucházet o přízeň svých voličů. Jakmile je vláda neúspěšná v oblasti zaměstnanosti, lidé jsou na to mnohem citlivější, než když bude vláda neúspěšná v oblasti cenové stabilizace. Jakýkoliv neúspěch vlády snižuje šanci na její znovu zvolení. Z tohoto důvodu má míra nezaměstnanosti u indexu neoblíbenosti šestkrát větší váhu než míra inflace.⁴²

⁴² BRČÁK J., SEKERKA B., *Makroekonomie*, str. 29-30

4. PRAKTICKÁ ČÁST: VÝVOJ HDP V ČR V ČASOVÉM HORIZONTU A POROVNÁNÍ S VYBRANÝMI STÁTY

Vývoj HPD v České republice zde bude rozdělen do několika zásadních období, která byla pro zemi velmi důležitá:

- 1) 1989 – 1995
- 2) 1996 – 2002
- 3) 2003 – 2008

4.1. Vývoj HDP a ČR po roce 1989 – 1995

Po roce 1989 byla pro Českou republiku nejdůležitějším krokem transformace centrálně řízeného hospodářství na tržní ekonomiku. Transformace národního hospodářství vyvolala především v jejím počátku razantní změny. Do roku 1989 byly všechny společnosti a podniky ve vlastnictví státu, až poté došlo k postupné privatizaci. Začaly se objevovat pojmy jako soukromý podnikatel, ale také zahraniční obchod či zahraniční investice. S touto změnou se začalo mluvit i o méně příjemnějším ukazateli – nezaměstnanosti. Do roku 1989 nepřipadalo v úvahu, aby byl někdo nezaměstnaný, bylo to naprosto nežádoucí. Uvnitř státu byla přezaměstnanost a až na výjimky každý občan pracoval. Ceny jsou určovány na základě nabídky a poptávky, na trhu existuje soutěživost a konkurence. Liberalizace cen vedla k prudkému růstu hladiny spotřebitelských cen. Dle ČSÚ způsobila liberalizace zahraničně obchodních aktivit spolu s devalvací měny a restriktivní makroekonomickou politikou stlačení domácí realizované poptávky, především spotřebu domácností, v roce 1991 pod úroveň předchozího roku. Hned v prvním roce transformace bylo zaznamenáno největší meziroční snížení HDP. Došlo ke značnému poklesu produkce průmyslu a stavebnictví a výraznému snížení investiční aktivity. V této době zaniká RVHP a citelná ztráta odbytu na trzích ve Východní Evropě se promítá do snížení vnější poptávky. V Západní Evropě dochází

současně k hospodářské recesi. HDP byl v roce 1991 meziročně reálně nižší o 11,6 % a i v roce 1992 následoval jeho mírný pokles o půl procenta. V roce 1993 se ekonomika České republiky začala oživovat a očekával se vzrůst HPD především díky loňskému zpomalení jeho poklesu. Ani v roce 1993 ovšem nedochází k výraznému růstu, HPD je negativně ovlivněno rozdělením československé federace. ČSÚ odhaduje, že rozpad státu přispěly k poklesu české ekonomiky asi o dva procentní body. Během roku 1993 došlo ke snížení HDP (v 1. čtvrtletí), stagnaci až po jeho růst na konci roku. Ve 4. čtvrtletí roku 1994 dochází ke zvýšení HDP o 4,8 % především díky prosazování ekonomického růstu pod tlakem domácí realizované poptávky. Rok 1995 lze považovat za nejúspěšnější rok z celého období transformace české ekonomiky. HDP se meziročně reálně zvýšil o 5,9 %. Na základě těchto výsledků byla Česká republika přijata jako první postkomunistická země mezi členy OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj). Česká republika tak začala patřit mezi nejrozvinutější země světa.⁴³

Tabulka 4 Úroveň HDP ve vybraných obdobích

Období	Úroveň HDP
Pětileté období 1990 - 1995	Snížení reálně o 4,7 %
Dvouleté období 1993 – 1995	Zvýšení reálně o 8,3 %

Zdroj: Vlastní vypracování na základě údajů z publikace⁴⁴

Názory na vývoj ekonomik, které procházejí transformací, se významně liší. Někteří zastávají názor, že k výraznému propadu produktu nikdy nedošlo, naopak docházelo k brzkému růstu a jiné názory zase mluví o tom, že došlo k hlubokému

⁴³ ČSÚ, *Zdroje HDP a jejich užití v letech 1995 – 2005*, str. 2 - 3

⁴⁴ tamtéž

propadu HDP. Tvrdí se ovšem, že oficiální statistická data nadhodnocují transformační pokles HDP.

Tabulka 5 Index vývoje HDP dle ČSÚ v letech 1989 – 1995 (%)

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Index HDP	100	98,8	87,5	84,5	85,1	87,4	92,5

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat z knižní publikace ⁴⁵

Dle této tabulky zaznamenala ekonomika nejhlubší pokles právě v roce 1992, kdy bylo HDP nižší o 15,5 % než v roce 1989. Dle ekonoma Gaddyho a Ickese (2003) „je proces výroby finálních produktu v centrálně plánované ekonomice charakterizován nikoliv jako postupné přidávání hodnoty, jako je tomu v tržních ekonomikách, ale jako proces postupného umenšování přidané hodnoty, která však byla nesprávně zahrnována jako přidaná hodnota do HDP. Jde o to, že na začátku výrobního procesu jsou relativně kvalitní vstupy, ty jsou zpracovávány do méně kvalitních meziprojektu, aby konečným výsledkem byly substandardní a relativně nekvalitní finální produkty zpracovatelských odvětví. Jejich agregovaná užitečnost je tedy nižší než náklady výrobních faktorů na jejich produkci.“⁴⁶

⁴⁵ DYBA, K. *Transformace, hrubý domácí produkt a ekonomický blahobyt: ČR 1989 až 1995*. Statě, 1/2008. [online] [cit. 2010-11-11] Dostupné z: <<http://panda.hyperlink.cz/cestapdf/pdf08c1/dyba.pdf>>

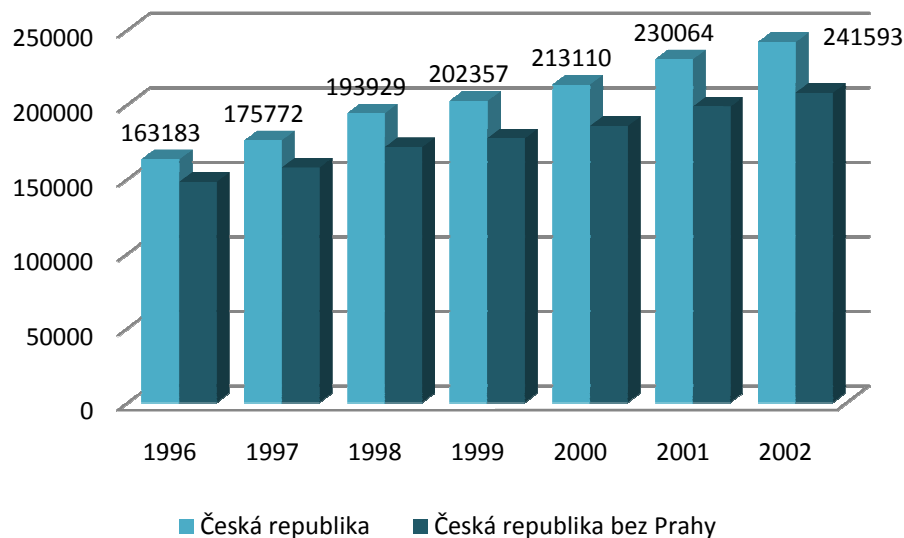
⁴⁶ GADDY, C. G., ICKES, B. W. *HOW TO THINK ABOUT THE POST-SOVIET OUTPUT FALL*. [online] [cit. 2010-11-11] (PDF) Dostupné z: <<http://econ.la.psu.edu/~bickes/OutputFall.pdf>>

4.2. Vývoj HDP a ČR v letech 1996 – 2002

V roce 2006 se začalo ukazovat, že některé strukturální reformy přišly opožděně, podkryly se určité ekonomické nesnáze a objevuje se počínající nedůvěra v pokračování ekonomického růstu. Dochází k meziročnímu zvýšení HDP reálně o 4,2 %, což představuje zpomalení ekonomického růstu o 1,7 procentního bodu. Objevují se další předzvěsti ztráty tempa. Ekonomika pocítuje všeobecné zesílení vnější nerovnováhy v důsledku nepříznivého vývoje v zahraničně platebních vztazích a dochází k překročení bezpečné úrovně a míry záporného salda běžného účtu platební bilance v poměru k HDP. V roce 1997 je růst HDP výrazně zpomalen, mnohem více klesá tvorba hrubého fixního kapitálu při růstu konečné spotřeby. Neustále se zvětšuje nesoulad mezi domácí nabídkou a poptávkou. Nerovnováha pokračuje i v roce 1998, kdy je růst HDP snížen reálně o 1,1 %. Vývoji ekonomiky nepomohla ani rozsáhlá katastrofa v podobě povodní, které zasáhly velké území České republiky. V roce 1999 a 2000 se zrychluje míra růstu HDP. V roce 1999 se HDP reálně zvyšuje o 1,2 % (nejvíce působí růst konečné spotřeby), v roce 2000 dokonce o 3,9 % (nejvíce působí výdaje na tvorbu hrubého kapitálu). Pokud je srovnána úroveň HDP roku 1995 a roku 2000, zjistí se, že HDP reálně vzrostl o 7,5 %. V dalších letech úroveň HDP neustále roste. Prioritou je zvyšování výkonnosti ekonomiky a odstranění překážek, které brání modernizaci výroby a podpoře ekonomických inovací. Celkový dovoz převažuje v tomto období nad celkovým vývozem, což negativně ovlivňuje HDP.⁴⁷

⁴⁷ ČSÚ, *Zdroje HDP a jejich užití v letech 1995 – 2005*, str. 3 - 4

Graf 8 HDP na obyvatele ČR v letech 1996 – 2002 (Kč)

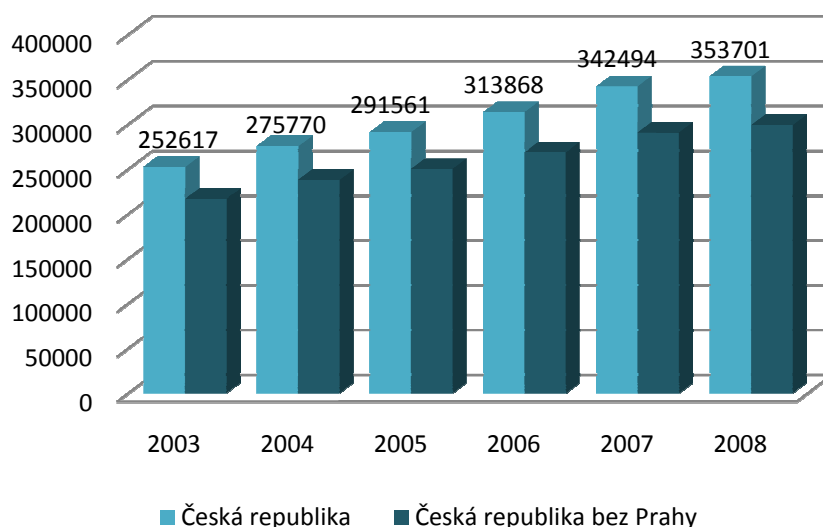
Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz 24. 10. 2010.

Graf záměrně rozlišuje úroveň HDP na obyvatele celé České republiky a úroveň HDP na obyvatele České republiky bez Prahy. O Praze je často mluveno jako o státu ve státě, dosahuje naprosto jiných výsledků než celý zbytek republiky, proto je vyjmuta. Pokud statistici analyzují HDP, mluví často o jeho výši a tempu růstu. Přestože se zdá přírůstek HDP nízký, je nutné uvědomit si, že úroveň HPD neustále roste, pouze se zpomaluje tempo růstu. Je to výrazný rozdíl, než kdyby úroveň HDP klesala. Dochází tak neustále k ekonomickému růstu. V letech 1996 – 2002 došlo k nejvýraznějšímu růstu HDP na obyvatele v roce 1998, kdy HDP meziročně vzrostlo o 18 157 Kč a v roce 2001, kdy se jednalo o meziroční růst ve výši 16 954 Kč.

4.3. Vývoj HDP a ČR v letech 2003 – 2008

V roce 2004 se Česká republika stala právoplatným členem Evropské unie a v roce 2007 se připojila do Schengenského prostoru a ze všech hranic se sousedními zeměmi zmizela vnitřní kontrola. V březnu 2008 zmizely hraniční kontroly na mezinárodních letištích v rámci letů uvnitř Schengenu. I volný pohyb zboží a služeb usnadnil mnoha českým společnostem vyvážet do zahraničí a konkurovat ostatním evropským zemím bez celních přírážek. Vstupem do EU se začíná Česko srovnávat s členskými zeměmi, má mnoho dalších práv a povinností vůči orgánům EU a ve vzduchu visí i otázka přijetí jednotného platidla – eura.

Graf 9 HDP na obyvatele v ČR v letech 2003 – 2008 (Kč)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 24. 10. 2010.

HDP na obyvatele v ČR zaznamenávalo ve sledovaných letech pravidelné každoroční přírůstky. Srovnatelný růst zaznamenalo i hlavní město Praha. Nejvyšší meziroční růst HDP byl v roce 2007, kdy HDP vzrostlo o 28 626 Kč.

4.4. HDP ČR dle jednotlivých krajů

Česká republika je územně rozdělena na 8 regionů (NUTS2) a 14 krajů (NUTS3). Český statistický úřad rozlišuje tyto následující regiony:

Praha
Střední Čechy
Jihozápad
Severozápad
Severovýchod
Jihovýchod
Střední Morava
Moravskoslezsko

Obrázek 1 Kraje České republiky

Zdroj: Převzato z <http://www.ortex.cz/hoste/os/kraje-cr.htm> dne 28. 1. 2011.

Tabulka 6 Vybrané ukazatele jednotlivých krajů ČR

Kraj	Počet obyvatel*	Průměrná měsíční mzda (Kč) **	Nezaměstnanost (%)***
Hlavní město Praha	1 254 317	29 176	4,07
Středočeský kraj	1 261 249	22 682	7,73
Jihočeský kraj	638 291	20 325	8,50
Plzeňský kraj	571 980	21 976	8,25
Karlovarský kraj	307 453	19 554	11,39
Ústecký kraj	836 134	20 874	13,90
Liberecký kraj	439 817	21 217	10,54
Královéhradecký kraj	554 912	20 370	8,37
Pardubický kraj	516 943	20 024	9,87
Vysočina kraj	514 756	20 441	10,73
Jihomoravský kraj	1 154 191	21 489	10,87
Olomoucký kraj	641 797	20 158	12,48
Zlínský kraj	590 673	20 008	10,74
Moravskoslezský kraj	1 244 172	21 329	12,36

* údaj k 30. 9. 2010 ** údaj za 1.- 3. Q. 2010 *** údaj k 31. 12. 2010

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 28. 1. 2011.

Z této tabulky jasně vyplývá, že nejvíce obyvatel má Hlavní město Praha, poté Středočeský kraj, Moravskoslezský a Jihomoravský kraj. Nejméně obyvatel pak má Karlovarský a Liberecký kraj. Průměrná měsíční mzda je nejvyšší v Hlavním městě Praha, mezi prvním a druhým místem se jedná o výrazný rozdíl 6.500 Kč. Na již zmíněném druhém místě je Středočeský kraj, následovaný Plzeňským, Jihomoravským a Moravskoslezským krajem. Nejnižší průměrná měsíční mzda je v Karlovarském kraji. Z hlediska nezaměstnanosti je na tom nejlépe opět Hlavní město Praha a Středočeský kraj. Jednu z nejnižších nezaměstnaností má Jihočeský a Plzeňský kraj. Nejvyšší nezaměstnanost má Olomoucký a Moravskoslezský kraj, a to ve výši skoro 12,5 %. Nezaměstnanost je zde třikrát vyšší než v Hlavním městě Praha. Ze všech sledovaných ukazatelů tedy nejlépe dopadla Praha a Středočeský kraj, kteří disponují nejnižší mírou nezaměstnanosti a zároveň zde lidé pobírají nejvyšší průměrné měsíční mzdy. Rozdíly v rámci České republiky jsou poměrně značné. Rozdíl v nejvyšší a nejnižší průměrné měsíční mzdě je 9.622 Kč. Rozdíl v nejvyšší a nejnižší míře nezaměstnanosti je 9,83 %.

Tabulka 7 HDP na 1 obyvatele dle krajů ČR ve vybraných letech (Kč)

Kraj	2000	2005	2008
Hlavní město Praha	425 316	567 946	756 883
Středočeský kraj	200 538	262 192	325 996
Jihočeský kraj	195 948	246 523	298 052
Plzeňský kraj	199 944	265 681	300 594
Karlovarský kraj	178 465	214 218	243 860
Ústecký kraj	173 756	226 991	283 933
Liberecký kraj	190 641	221 558	257 638
Královéhradecký kraj	201 667	247 572	295 834
Pardubický kraj	182 033	231 273	294 153
Vysočina kraj	178 550	235 264	277 913
Jihomoravský kraj	196 834	251 841	344 098
Olomoucký kraj	169 573	216 033	266 339
Zlínský kraj	178 119	219 514	299 589
Moravskoslezský kraj	166 891	226 089	305 458

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 26. 1. 2011.

Nejvyšší hodnotu HDP dosahuje Hlavní město Praha a to ve všech sledovaných obdobích. Pouze poloviční hodnotu HDP, ale obsazující druhé a třetí místo za rok 2000, dosahuje Královéhradecký a Středočeský kraj. Rozdíl mezi první pozicí a dalšími místem je tedy více než zřejmý. Hlavní město Praha vytvořila v roce 2000 HDP ve výši 425 316 Kč, Královéhradecký kraj 201 667 Kč. Nejnižší hodnota HDP v roce 2000 je v kraji Olomouckém a to 169 573 Kč. V roce 2004 obhájilo své prvenství ve výši HDP na 1 obyvatele Hlavní město Praha. Za čtyři roky se zvýšila hodnota HDP o 142 630 Kč, což je o pouhých 27 000 Kč méně než je hodnota celého HDP Olomouckého kraje za rok 2000. Druhou a třetí nejvyšší hodnotu HDP vytvořil Plzeňský kraj – 265 681 Kč a Středočeský kraj – 262 192 Kč. Nejmenší hodnota HDP za rok 2004 je v kraji Karlovarském ve výši 214 218 Kč. V roce 2008 je opět nejvyšší HDP v Hlavním městě Praha ve výši 756 883 Kč. Na dalších místech je Jihomoravský a Středočeský kraj. Nejnižší úroveň HDP je v opět stejně jako v roce 2004 v kraji Karlovarském. Z této tabulky jasně vyplývá, že své prvenství si během let stále udržuje Hlavní město Praha. Na nejvyšších pozicích se

drží Středočeský kraj. Poté si kraje vyměňují pozice dle konkrétního ročního výkonu ekonomiky. Ve vybraných třech letech, která jsou sledována, je zřejmé, že ve všech krajích dochází k růstu HDP na 1 obyvatele. Při podrobném prostudování všech let v rozmezí 1995 – 2008 ovšem k poklesu HDP mezi za sebou jdoucími roky došlo rovnou čtyřikrát. Rozdíly jsou pro snadnější přehlednost zpracovány v následující tabulce.

Tabulka 8 Pokles HDP mezi dvěma následujícími lety (Kč)

Kraj	Rozmezí let	Výše poklesu
Plzeňský	2007 - 2008	14 506
Liberecký	2002 - 2003	6 970
	2007 - 2008	6 349
Vysočina	2007 - 2008	10 148

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 28. 1. 2011.

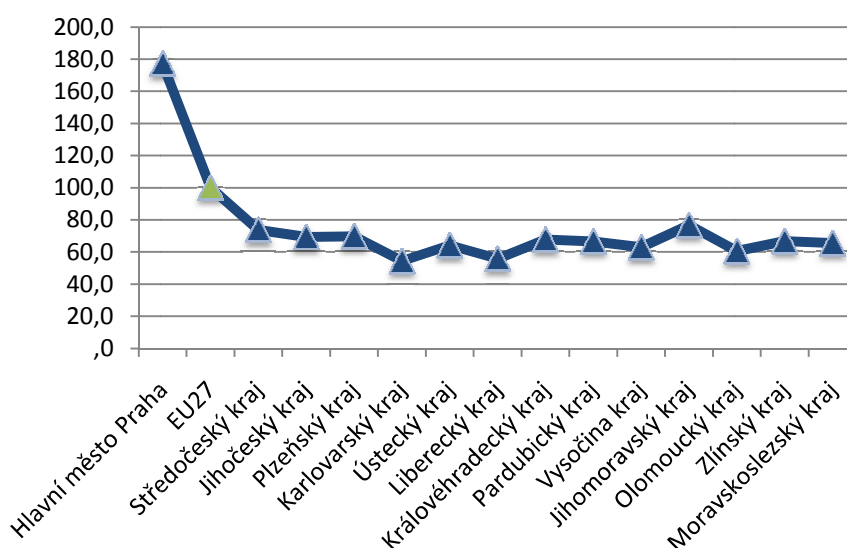
Tabulka 9 Srovnání HDP na 1 obyvatele krajů ČR v letech 2008 – 2009 (Kč)

Kraj	2008	2009	Rozdíl
Hlavní město Praha	756 883	761 596	4 713
Středočeský kraj	325 996	317 199	-8 797
Jihočeský kraj	298 052	298 058	6
Plzeňský kraj	300 594	299 846	-748
Karlovarský kraj	243 860	233 629	-10 231
Ústecký kraj	283 933	275 653	-8 280
Liberecký kraj	257 638	240 057	-17 581
Královéhradecký kraj	295 834	291 241	-4 593
Pardubický kraj	294 153	286 518	-7 635
Vysočina kraj	277 913	270 743	-7 170
Jihomoravský kraj	344 098	330 145	-13 953
Olomoucký kraj	266 339	260 450	-5 889
Zlínský kraj	299 589	286 977	-12 612
Moravskoslezský kraj	305 458	281 634	-23 824

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 28. 1. 2011.

Rok 2009 je často spojován s celosvětovou krizí, která vypukla a dotkla se všech odvětví národního hospodářství. Z tabulky je jasně patrné, že se hodnota HDP na 1 obyvatele mezi roky 2008 a 2009 změnila ve většině případů směrem dolů. Kromě Hlavního města Prahy a Jihočeského kraje, kde došlo k růstu HDP (přestože ve druhém zmiňovaném kraji to byl růst úplně minimální), ve všech ostatních dvanácti okresech došlo k poklesu. Největší pokles zaznamenal Moravskoslezský kraj, kde meziročně klesla hodnota HDP na 1 obyvatele o 23 824 Kč. Vysoký pokles zaznamenal i Liberecký kraj, kterému kleslo meziročně HDP na 1 obyvatele o 17 581 Kč.

Graf 10 HDP na 1 obyvatele krajů ČR v PPS za rok 2009

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas> dne 20. 1. 2011.

V grafu je přehledně zobrazena hodnota HDP na 1 obyvatele v PPS jednotlivých krajů České republiky. Hodnota HDP EU27 = 100 % je zde výchozí hodnota pro stanovení výkonnosti každého kraje. Pouze Hlavní město Praha přesahuje výkon EU27 a to o celé tři čtvrtiny. Všechny ostatní kraje jsou pod úrovní EU27, všechny kraje se pohybují pod úrovní 80 %, což znamená, že kraje ve výkonnosti

zaostávají min. o 20 % a více. Hned za Hlavním městem Praha je Jihomoravský a Středočeský kraj, nejmenší výkon vzhledem k EU27 má Karlovarský a Liberecký kraj. Tyto dva kraje dosahují zhruba polovičního výkonu EU27.

4.5. Roční růst HDP

Roční procentní míra růstu HDP je vyjádřena z tržních cen dané národní měny. Ceny jsou přepočítány k roku 2000 a pro lepší srovnání přepočítány na americké dolary. Následující údaje jsou převzaty z podkladů Světové banky (The World bank).

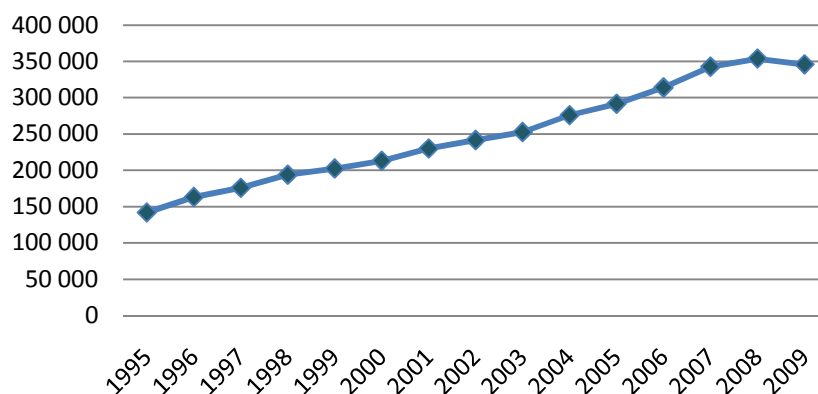
Tabulka 10 Meziroční vývoj míry růstu HDP evropských států mezi vybranými lety (%)

Evropský stát	2004/2005	2006/2007	2008/2009
Anglie	2,20	2,60	-4,90
Belgie	1,80	2,80	-3,00
Bulharsko	6,20	6,20	-5,00
Česká republika	6,30	6,10	-4,20
Dánsko	2,40	1,70	-4,90
Estonsko	10,20	7,10	-14,10
Finsko	2,90	4,90	-7,80
Francie	1,90	2,40	-2,60
Irsko	6,20	6,00	-6,00
Itálie	0,70	1,50	-5,00
Lucembursko	5,40	6,50	-3,40
Německo	0,80	2,50	-4,90
Polsko	3,60	6,80	1,70
Rakousko	2,50	3,50	-3,50
Slovensko	6,70	10,60	-6,20

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1w?display=default> dne 20. 1. 2011.

Všechny vybrané evropské státy se v letech 2005 a 2007 pohybovaly v kladných číslech. Jednalo se o období před „finanční krizí“. V roce 2009 se růst ekonomiky velmi zpomalil, většina států se dostala do červených čísel, ovšem pokud si uvědomíme, že se jedná o míru růstu HDP, státy si zase nevedou tak špatně. Většině států se za posledních několik let zvýšil růst HDP o tolik %, že v porovnání s poklesem v roce 2009, jsou na tom stále velmi dobře. Ekonomika se zpomalila po celém světě, ovšem s přihlédnutím k vývoji za posledních např. 10 let, jsou státy s úrovní HDP přibližně na úrovni roku 2005, někdy i mnohem lépe.

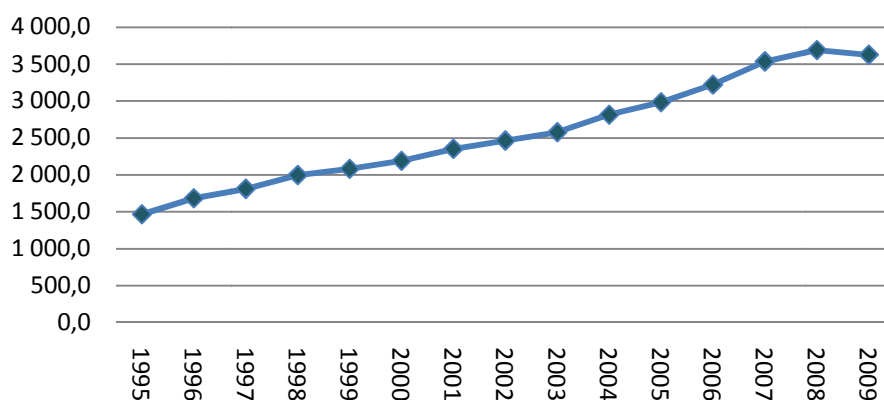
Graf 11 Vývoj HDP ČR v běžných cenách 1995- 2009 (Kč)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 10. 10. 2010.

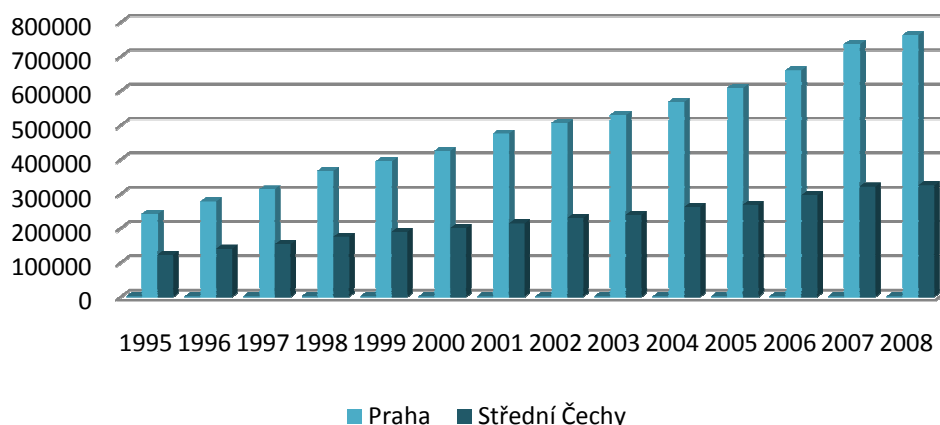
Z daného grafu 11 jasně vyplývá, jak se vyvíjel HDP České republiky v běžných cenách - v období od roku 1995 do 2008 docházelo k pravidelnému ročnímu růstu. Až v roce 2009 dochází k prvnímu poklesu za celé sledované období. Úplně stejný vývoj je zřetelný na následujícím grafu, kde je vývoj HDP na hlavu neboli 1 obyvatele naprosto kopírován. Skoro totožný průběh má křivka na grafu 12. Vývoj obyvatel se dramaticky nezvětšoval, tudíž je i HDP v ČR na obyvatele velmi podobný.

Graf 12 HDP na hlavu České republiky v letech 1995 – 2009 (běžné ceny, mld. Kč)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 10. 10. 2010.

Graf 13 HDP vybraných regionů ČR v letech 1995 – 2008 (Kč)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z www.czso.cz dne 10. 10. 2010.

Graf 13 zobrazuje, jak velký je HDP hlavního města Prahy a Středočeského kraje ve vybraných letech. Středočeský kraj má viditelně nižší tempo růstu. V roce 2008 nezaznamenala oproti Středočeskému kraji Praha pokles, ale naopak nárůst HDP.

4.6. Mezinárodní srovnání HDP ČR v ECP za rok 1993

Pro věcnou srovnatelnost HDP a složek jeho užití se zjišťuje parita kupní síly (PPS) mezi jednotlivými měnami a tímto ukazatelem se přepočítávají údaje v národní měně do měny partnerské země. Základem účasti České republiky v Evropském srovnávacím programu za rok 1993 bylo dvoustranné srovnání se sousední zemí Rakouskem. Srovnání probíhalo v rámci dvou skupin, Česká republika byla zařazena do podskupiny IIA. Do stejné skupiny byly zařazeny státy jako Polsko, Maďarsko, Slovenská republika, Bulharsko, Slovinsko, Chorvatsko a další. Veškeré výdaje na HDP byly rozděleny do 295 základních výdajových skupin. Ke každé skupině byly shromážděny údaje o cenách reprezentativních položek – 840 položek spotřebitelských, 314 investičních a 7 stavebních projektů.⁴⁸

Tabulka 11 HDP ČR a Rakouska za rok 1993

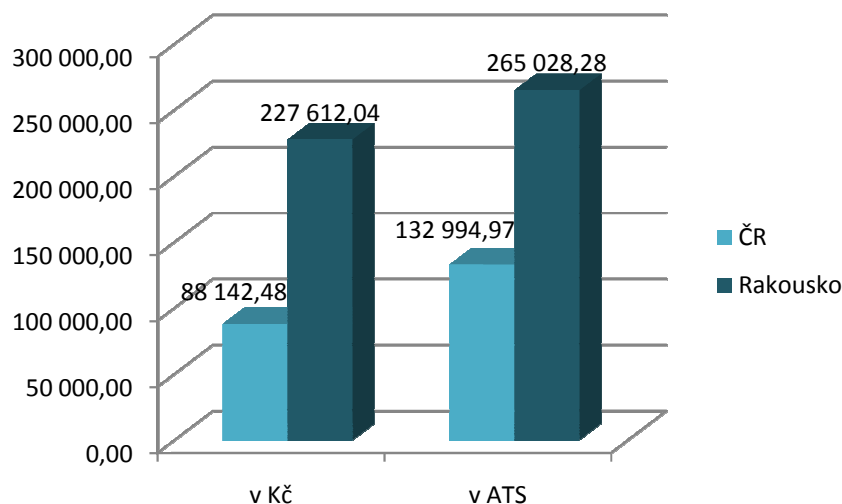
HDP	Česká republika	Rakousko
v mil. jednotek národní měny	910 600	2 117 841
v mil. jednotek partnerské země	1 373 971	1 818 848
vzájemný poměr	0,6628	1,1644

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z ECP ČSÚ v roce 2006, str. 5.

Ze vzájemného poměru lze odvodit, že průměrná kupní síla 1 rakouského šilinku odpovídala 0,6628 českých haléřů. Podobně na 1 Kč připadalo v průměru 1,1644 rakouského šilinku. HDP Rakouska vyjádřený v Kč dosáhl hodnoty 1 818 848 mil. Kč, HDP ČR byl 910 600 mil. Kč, z čehož vyplývá, že HDP Rakouska byl téměř dvojnásobný.

⁴⁸ ČSÚ, *Mezinárodní srovnání HDP ČR v rámci Evropského srovnávacího projektu 1993*, str. 3- 7

Graf 14 HDP na 1 obyvatele ČR a Rakouska v Kč a ATS za rok 1993

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat ECP ČSÚ 1996, str. 6.

Mnohem přesnější údaje ovšem poskytne HDP na 1 obyvatele, neboť zde se bere v potaz velikost země, resp. počet obyvatel dané země. Dle ČSÚ žilo v polovině roku 1993 v České republice 10 331 000 obyvatel, v Rakousku ve stejné době 7 991 000 obyvatel. Při srovnání těchto dvou států a jejich počtu obyvatel vychází, že na 1 obyvatele České republiky připadá jen 38,7 % úrovně HDP připadajícího na 1 obyvatele Rakouska. Pokud dojde ke změření poměru v rakouských šilincích, HDP na 1 obyvatele ČR je 50,2 %.⁴⁹

⁴⁹ ČSÚ, *Mezinárodní srovnání HDP ČR v rámci Evropského srovnávacího projektu 1993*, str. 6

4.7. Mezinárodní srovnání čtyř zemí CEFTA v 1. polovině 90. Let

CEFTA neboli Středoevropská zóna volného obchodu byla založena v roce 1992 v polském Krakově. Zakládajícími zeměmi bylo Polsko, Maďarsko a ještě tehdejší Československo. V dalších letech přistoupilo Slovinsko, Rumunsko, Bulharsko a Chorvatsko. Jakmile země vstoupila do EU, z této dohody odstoupila.⁵⁰

Tabulka 12 HDP na obyvatele v PPS (USD) u vybraných států

Země	1990 - 1992	1993 - 1995
Česká republika	8 847,7	8 905,5
Slovenská republika	7 013,9	6 798,3
Polsko	4 336,2	5 048,7
Maďarsko	6 077,0	6 294,3

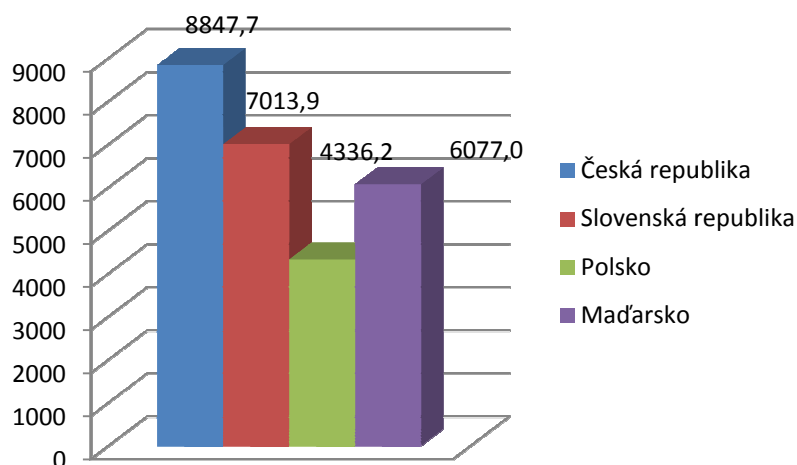
Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat z knižní publikace⁵¹

Dle tabulky je jasně vidět, že Česká republika zaujímala první místo v hodnotě HDP na 1 obyvatele z vybraných zemí CEFTA. Následována byla Slovenskou republikou a Maďarskem. Nejnižší HDP z vybraných zemí dosahovalo Polsko. Stejně pořadí bylo zachováno i v následujícím období let 1993 – 1995. Lepší znázornění rozdílu HDP na 1 obyvatele v dané zemi je vyjádřeno v následujícím grafickém zpracování. Polsko dosahovalo polovičního HDP na 1 obyvatele ČR.

⁵⁰ CEFTA 2006 - Středoevropská zóna volného obchodu. [online] [cit. 2010-11-15] Dostupné z: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/stredoevropska-zona-volny-obchod-cefta/1000487/53258/>>

⁵¹ NACHTIGAL, V., *Česká ekonomika v 1. polovině 90. let v porovnání s obdobnými evropskými ekonomikami*, str. 48

Graf 15 HDP na 1 obyvatele v PPS (USD) vybraných zemí za období 1990 – 1992

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat z knižní publikace ⁵²

4. 8. ČR a vybrané evropské země v 21. století

Evropa je i přes svoji menší rozlohu často rozdělena do několika oblastí. Každá oblast slučuje státy s velmi podobnými společenskými a přírodními podmínkami. Česká republika je svou polohou řazena mezi státy střední Evropy spolu se Slovenskem, Polskem, Německem, Rakouskem a Maďarskem. Německo je občas řazeno mezi státy západní Evropy, v této práci bude ovšem jako sousední stát ČR přiřazen jednoznačně do států střední Evropy.

Další důležitou oblastí je Evropa západní, ze které byly pro vzájemné porovnání vybrány tyto státy – Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemsko, Irsko a Velká Británie. Tyto státy patří mezi nejvyspělejší a nejbohatší v Evropě. Každý stát zde bude velmi krátce představen dle hlavních ekonomických ukazatelů.

⁵² NACHTIGAL, V., *Česká ekonomika v 1. polovině 90. let v porovnání s obdobnými evropskými ekonomikami*, str. 48

4.8.1. ČR a vybrané státy střední Evropy

V přesném geografickém rozložení Evropy jsou často rozpory, proto bylo zvoleno následující rozdělení států dle jejich polohy. Do států střední Evropy byla zařazena Česká republika, Slovensko, Polsko, Německo, Rakousko a Maďarsko.

Tabulka 13 Hlavní ekonomické ukazatele středoevropských zemí

Stát	Počet obyvatel*	Úroveň nezaměstnanosti (%) **	Průměrná měsíční mzda (EUR) ***
Česká republika	10 506 813	7,10	925
Slovensko	5 463 046	14,50	692
Polsko	38 482 919	9,70	714
Německo	82 329 758	6,70	3 662
Rakousko	8 210 281	4,70	3 221
Maďarsko	9 905 596	11,00	731

* údaj za rok 2009 ** údaj k 09/2010 *** údaj za rok 2008

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> a

<http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/vyse-prumerne-mzdy-ve-svete/> dne 28. 1. 2011.

Již na první pohled jsou mezi středoevropskými státy značné rozdíly. V úrovni nezaměstnanosti je na tom nejlépe jednoznačně Rakousko s hodnotou 4,70 %, následováno o 2,00 % horším Německem. Ze zbývajících států, které dohromady tvoří tzv. „Visegrádskou čtyřku“, je na tom nejlépe Česká republika s úrovní nezaměstnanosti 7,10 %, což je jen o trochu více než v Německu. Nejvyšší nezaměstnanost ze středoevropských zemí je na Slovensku.

Co se týče průměrné měsíční mzdy, která je zde stanovena v eurech za rok 2008, nejvyšší průměrnou měsíční mzdu pobírají obyvatelé Německa, následovaní Rakouskem. Tyto dva státy se z hlediska příjmů nachází na úplně jiné úrovni než státy ostatní, kde mají obyvatelé příjem, který nedosahuje ani jedné čtvrtiny příjmu obyvatel Německa a Rakouska. Česká republika je z hlediska příjmů

nejlepší ze čtveřice zbývajících států, průměrný měsíční příjem je zde 925 EUR. Nejnižší příjem ze střeoevropských států pobírají obyvatelé Slovenska s výší 692 EUR.

Při porovnání těchto ekonomických ukazatelů je na tom nejlépe Rakousko a Německo, následováno Českou republikou, Maďarskem, Polskem a Slovenskem.

Tabulka 14 HDP na obyvatele v PPS a míra růstu reálného HDP za rok 2009 zemí střední Evropy

Stát	HDP na obyvatele v PPS (EU27=100)	Míra růstu reálného HDP
Česká republika	80	-4,1
Slovensko	72	-4,8
Polsko	61	1,7
Německo	116	-4,7
Rakousko	124	-3,9
Maďarsko	63	0,8

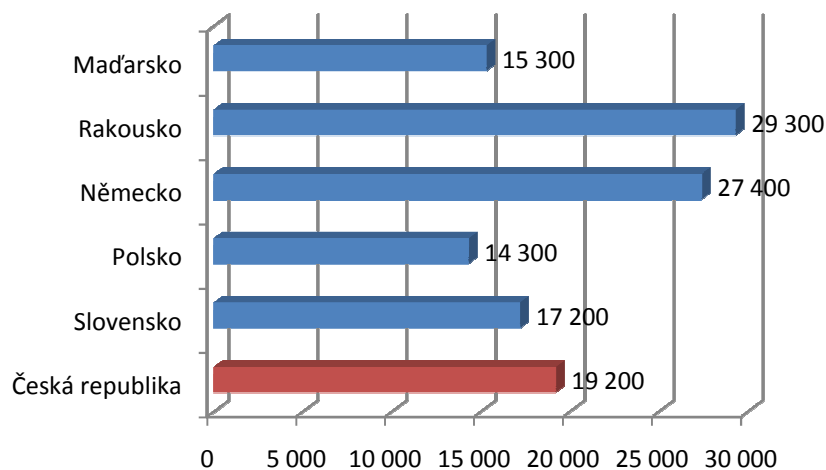
Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných www.czso.cz dne 20. 1. 2011.

Dle HDP v PPS v porovnání s EU27 je na tom nejlépe Rakousko, následováno Německem. Rakousko vyprodukuje 124 % HDP na obyvatele EU27, tedy o 24 % více než evropská sedmadvacítka. Ihned za Rakouskem je Německo, které dosáhlo 116 %. Tyto dva státy mají tedy vyšší výkonnost než je evropský průměr. Česká republika vyprodukuje zhruba 80 % EU27, v těsném závěsu je Slovensko se 72 %. Nejméně z této skupiny států vyprodukuje Polsko a to pouhých 61 % výkonu EU27.

Míra růstu reálného HDP za rok 2009 dosáhla kladných čísel pouze v Polsku a Maďarsku, kde se meziročně HDP zvýšilo. Ve všech ostatních státech došlo k meziročnímu poklesu, největší pokles zaznamenalo Slovensko a Německo. Česká republika zaznamenala pokles meziročně o 4,1 %.

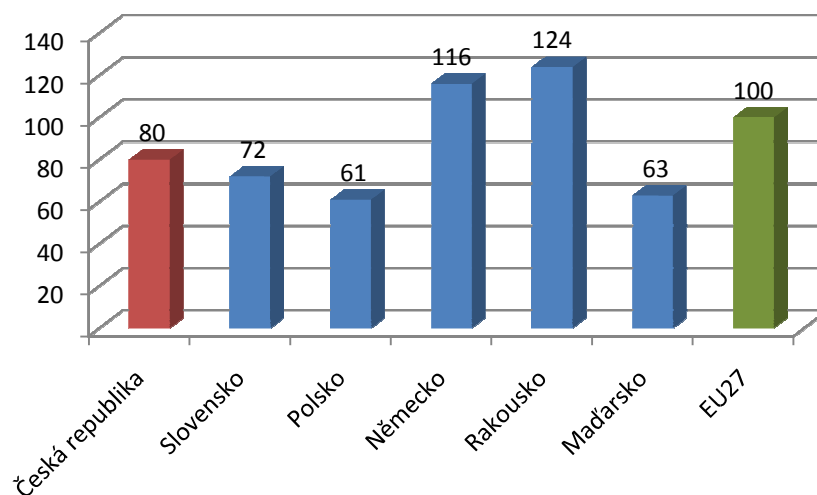
Pro lepší představu, jak na tom jednotlivé státy jsou ve vybraných ukazatelích, slouží dva následující grafy.

Graf 16 HDP na 1 obyvatele v PPS vybraných zemí za rok 2009

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných
<http://apl.czso.cz/ode/tab/tsieb030.htm> dne 12. 12. 2010.

Graf 17 HDP na 1 obyvatele v PPS (EU27=100)

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných
<http://apl.czso.cz/ode/tab/tsieb030.htm> dne 12. 12. 2010.

Tabulka 15 Produktivita práce vybraných zemí v PPS v roce 2009

Stát	Produktivita práce v PPS	
	na zaměstnanou osobu	na odpracovanou hodinu
Česká republika	72,90	56,20
Slovensko	80,70	69,30
Polsko	65,00	46,70
Německo	105,10	110,00
Rakousko	113,20	100,80
Maďarsko	72,30	53,50
EU27	100,00	87,70

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných <http://apl.czso.cz/ode/tab/tsieb030.htm> dne 12. 12. 2010.

Zajímavé porovnání je bezesporu v oblasti produktivity práce (HDP na zaměstnanou osobu) u zemí střední Evropy. Důležité je zdůraznit, že se zde nerozlišuje plný nebo částečný úvazek. Nejvyšší produktivita práce na zaměstnanou osobu je v Rakousku a Německu (produktivita je zde vyšší než průměr EU27), nejnižší produktivita naopak v Polsku. Česká republika dosahuje 72,90 % průměru EU27. Produktivita práce na odpracovanou hodinu stírá rozdíly mezi částečným a plným úvazkem. Nejvyšší produktivita práce na odpracovanou hodinu je opět v Německu a Rakousku, nejnižší v Polsku.

Tabulka 16 Vývoz a dovoz vybraných zemí za rok 2009 (běžné ceny, mil. EUR)

Stát	Vývoz	Dovoz
Česká republika	94 835,70	87 213,50
Slovensko	44 505,90	44 784,50
Polsko	122 534,00	122 300,80
Německo	978 790,00	860 310,00
Rakousko	138 618,30	126 167,00
Maďarsko	71 969,80	67 125,30
EU27	4 305 690,90	4 190 549,80

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných <http://apl.czso.cz/ode/tab/tec00110.htm> dne 12. 12. 2010.

EU27 jako celek má kladné saldo zahraničního obchodu, což znamená, že víc vyveze, než doveze. Největším exportérem vybraných států střední Evropy je Německo, které zároveň nejvíce vyveze i doveze. Další z důležitých exportérů je Rakousko a Polsko. Česká republika má také kladné saldo zahraničního obchodu, nejvíce vyváží tradičně automobily a stroje. Jediný ze států, který má záporné saldo ZO, je Slovensko. Rozdíl činí 279 milionů EUR.

Z těchto středoevropských zemí, které byly vybrány k porovnání, nejlépe vychází Německo a Rakousko. Jsou to země, které jsou často řazeny k nejvyspělejším zemím EU. Mají vysokou průměrnou měsíční mzdu, relativně nízkou nezaměstnanost, dosahují vysoké úrovně HDP a produktivity práce. Jsou na vysoké ekonomické úrovni oproti státům, jako je Slovensko nebo Polsko. Česká republika je na tom také poměrně dobře, ze zemí tzv. „Visegrádské čtyřky“ dopadla nejlépe. Následující data z tab. č. 17 budou sloužit pro výpočet indexů neoblíbenosti a strádání.

Tabulka 17 Míra inflace a míra nezaměstnanosti vybraných zemí v roce 2010 (%)

Stát	Průměrná míra inflace*	Míra nezaměstnanosti **
Česká republika	1,2	7,7
Polsko	2,7	9,7
Maďarsko	4,7	11,8
Slovensko	0,7	14,5
Německo	1,2	6,6
Rakousko	1,7	4,2

* za rok 2010 ** k 12/2010

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> dne 20. 3. 2011.

Tabulka 18 Index neoblíbenosti a Index strádání u vybraných zemí

Stát	Index strádání	Index neoblíbenosti
Česká republika	8,9	47,4
Polsko	12,4	60,9
Maďarsko	16,5	75,5
Slovensko	15,2	87,7
Německo	7,8	40,8
Rakousko	5,9	26,9

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat z tabulky 17.

Jak již bylo napsáno v teoretických východiscích, Index strádání a Index neoblíbenosti patří mezi jednoduché ukazatele výpočtu ekonomické úrovně dané země. Z výpočtů je zřejmé, že je na tom opět nejlépe Rakousko následované Německem. Na třetím místě se umístila Česká republika. Nejvyšších hodnot u indexu strádání dosáhlo Maďarsko, u indexu neoblíbenosti Slovensko, což lze přičítat vysoké míře nezaměstnanosti na Slovensku, neboť u indexu neoblíbenosti má míra nezaměstnanosti větší váhu.

4. 9. Porovnání HDP a hrubého národního příjmu

Hrubý domácí produkt a hrubý národní produkt (v anglickém jazyce častěji používán pojem hrubý národní příjem) jsou nejpoužívanějšími ukazateli výkonnosti ekonomiky. Mezi těmito ukazateli mohou nastat velké rozdíly. Pokud se zahraniční firma rozhodne přesunout do České republiky, veškerou svou činností budou zvyšovat hrubý domácí produkt ČR. Značnou část zisku ovšem odvedou do země svého původu, což se nebude zahrnovat do hrubého národního produktu ČR. Evropské země používají standardně hrubý domácí produkt, ovšem státy severní Ameriky dávají přednost právě ukazateli hrubý národní produkt. V následujících dvou grafech budou tyto dva ukazatele v PPS na obyvatele porovnány u několika vybraných evropských států včetně České republiky.

Tabulka 19 Hrubý národní příjem vybraných států v PPS/obyvatele v letech 2008 a 2009

Stát	2008	2009	Rozdíl
Česká republika	19 300	18 100	-1 200
Slovensko	17 700	17 100	- 600
Polsko	13 800	13 800	0
Německo	29 500	27 800	-1 700
Rakousko	30 700	28 900	-1 800
Maďarsko	15 100	14 500	- 600
EU-27	25 000	23 400	-1 600

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1> dne 12. 12. 2010.

Tabulka 20 Hrubý domácí produkt vybraných států v PPS/obyvatele v letech 2008 a 2009

Stát	2008	2009	Rozdíl
Česká republika	20 200	19 200	-1 000
Slovensko	18 100	17 200	-900
Polsko	14 100	14 300	200
Německo	29 000	27 400	-1 600
Rakousko	31 100	29 300	-1 800
Maďarsko	16 200	15 300	-900
EU-27	25 100	23 600	-1 500

Zdroj: Vlastní vypracování na základě dat dostupných z

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1> dne 12. 12. 2010.

Z předchozích dvou grafů je jasně zřejmé, že Česká republika patří mezi státy, které mají vyšší hrubý domácí produkt. Do této skupiny patří i Slovensko, Polsko, Rakousko a Maďarsko. Jediná stát – Německo – má vyšší hrubý národní příjem než hrubý domácí produkt, rozdíl však není nijak výrazný. Zajímavé bezesporu

také je, že Polsko jako jediný stát zvýšilo HDP v roce 2009 oproti předcházejícímu a hrubý národní příjem zůstal ve sledovaných dvou letech na stejné výši.

5. Zhodnocení výsledků a doporučení

Hrubý domácí produkt České republiky s výjimkou posledního roku, kdy vypukla finanční krize, neustále meziročně rostl. Přestože byl každoroční přírůstek HDP malý, je nutné si uvědomit, že úroveň HPD neustále rostla, pouze se zpomalovalo tempo růstu. Neustále tak docházelo k ekonomickému růstu. Ze sledovaných ukazatelů vyplývá, že Česká republika je na tom ze zemí tzv. Visegrádské čtyřky nejlépe. V období let 1993 – 1995 dosáhla z této skupiny Česká republika nejvyššího HDP na obyvatele v PPS (USD). Česká republika dopadla nejlépe i v dalších ukazatelích – úrovni nezaměstnanosti a průměrné měsíční mzdě přepočítané na měnu euro. Při srovnání se státy jako Rakousko a Německo má Česko stále co dohánět, ale nevede si vůbec špatně. V roce 2009 vyprodukovala Česká republika zhruba 80 % EU27, v těsném závěsu bylo Slovensko se 72 %. Nejméně z této skupiny států vyprodukovalo Polsko - pouhých 61 % výkonu EU27. Míra růstu reálného HDP za rok 2009 dosáhla kladných čísel pouze v Polsku a Maďarsku, kde se meziročně HDP zvýšilo. Ve všech ostatních státech došlo k meziročnímu poklesu. Největší pokles zaznamenalo Slovensko a Německo. Česká republika zaznamenala pokles meziročně o 4,1 %. V produktivitě práce na zaměstnanou osobu dosáhlo Česko za rok 2009 72,90% EU27. Nejvyšší produktivita práce na zaměstnanou osobu i odpracovanou hodinu byla v roce 2009 v Německu a Rakousku, nejnižší v Polsku. Česká republika dosahuje kladného salda zahraničního obchodu, více se vyveze, než doveze, nejvíce se z Česka vyváží tradičně automobily Škoda a stroje. Při kvantifikaci jednoduchých alternativních ukazatelů – indexu strádání a indexu neoblíbenosti, bylo dosaženo shodných výsledků. Nejlepšího umístění dosáhlo Rakousko a Německo, hned za nimi se umístila Česká republika. Česká republika patří mezi státy, které mají vyšší hrubý domácí produkt než hrubý národní příjem. V České republice je tradičně nejvyšší hrubý domácí produkt a průměrná měsíční mzda v hlavním městě Praha a ve Středočeském kraji. Průměrná měsíční mzda se mezi prvním a druhým místem lišila o výrazný rozdíl 6.500 Kč. Nejnižší průměrná měsíční mzda byla v 1 – 3. kvartálu 2010 v Karlovarském kraji. Z hlediska nezaměstnanosti na tom byla

nejlépe opět Praha a Středočeský kraj. Jednu z nejnižších nezaměstnaností má Jihočeský a Plzeňský kraj. Nejvyšší nezaměstnanost má Olomoucký a Moravskoslezský kraj. Velmi podobné výsledky vykázal i hrubý domácí produkt, čímž lze dojít k jednoznačnému závěru, že hrubý domácí produkt zobrazuje ekonomickou úroveň daného regionu nebo země.

Ze zpracovaného vývoje a porovnání s ostatními ukazateli ekonomické úrovně dané země a alternativními ukazateli HDP jasně vyplývá, že je velmi složité určit jednoznačně ten nejlepší ukazatel, který co nejvěrněji zobrazuje skutečnost. Mezi nejpropracovanější a nejpoužívanější ukazatele patří bezesporu hrubý domácí produkt. Ač je v každé národní ekonomice používán, neustále je kritizován pro to, že nebere v potaz hodnotu všech aktivit, které neprochází trhem, ať už jsou pozitivní nebo negativní (drogy, prostituce, práce načerno, hodnota volného času, znečišťování životního prostředí apod.). Jenže na druhou stranu je velmi složité stanovit správnou hodnotu těchto aktivit, vždy se vychází z velmi složitých odhadů uznávaných odborníků na tuto tematiku. A těžko lze stanovit, jak se blíží tyto odhady skutečnosti. Jak co nejpřesněji stanovit počet prostitutek a objem práce, kterou za jedno kalendářní období vykonají? Jak vyčíslit hodnotu volného času? Obyvatelé České republiky jsou známí tím, že si většinu domácích činností a oprav obstarají sami bez výpomoci někoho jiného (popř. využijí výpomoci známého, kterému zaplatí bokem nebo na oplátku zase jindy udělají něco potřebného pro něho). Dle odhadu autorky budou tyto tolik kritizované činnosti během několika pár desítek let tvořit stále menší a menší hodnotu, která neprochází trhem, neboť populace, která tyto činnosti sama zvládá, stárne a mladí lidé dávají přednost právě najímání živnostníků a firem, neboť tyto činnosti vůbec neumí. Trendem by tedy do budoucna mělo být to, že se bude HDP právě díky této oblasti zvyšovat. Již nyní roste každým rokem využívání profesionálních hospodyň v našich domácnostech, a jakmile poklesne schopnost lidí opravit a rekonstruovat cokoli svými silami, nezbude jim nic jiného, než za tyto činnosti platit. A právě to zvedne hodnotu HDP. I přes všechnu kritiku je tento ukazatel stále nejvyhledávanějším prostředkem ke srovnání produkcí ekonomik např. v rámci Evropské unie nebo

světa. Rozhodně stojí za doporučení vždy používat více ukazatelů najednou, tzn. vždy uvádět jak hodnotu hrubého domácího produktu na 1 obyvatele v PPS, tak hrubého národního produktu, resp. hrubé národní příjmy. Hrubý národní produkt patří, a bude dle názoru autorky ještě dlouho patřit, mezi ukazatele, skrz které bude hodnocena výkonnost ekonomiky. Velmi dobrým ukazatelem, který bude dostávat stále více pozornosti a prostoru, je HDI, neboli Index lidského rozvoje. Tento ukazatel je zaměřen více než na ekonomickou úroveň dané země na zhodnocení úrovně vzdělání, věku dožití obyvatel. Hodnotí tedy více životní úroveň obyvatel než ekonomickou výkonnost dané země. Stát, který má vyšší HDP, je vyspělý finančně, naopak stát s vyšším HDI je rozvinutější lidsky a obyvatelé mají kvalitnější život. Česká republika obsadila dle ukazatele HDI 32. místo v roce 2003 a 36. místo v roce 2007. Česká republika patřila vždy mezi státy, které mají vyšší HDI než HDP. Dle Evropského srovnávacího programu patří Česká republika mezi země s vyšším středním příjmem.

6. Závěr

Hodnocení ekonomické výkonnosti dané země je a bude stále velmi často diskutovatelné téma. Nejenom reprezentanty státu a ekonomy zajímá, jak si stát vede v časovém horizontu a jak obstojí v porovnání s ostatními státy v Evropě i ve světě. V současné době dochází bezesporu k přesunu pozornosti od pouhého měření ekonomických výkonů a produkce. Stále větší důraz je kladen na životní prostředí, využívání přírodních zdrojů v souladu s trvale udržitelným rozvojem, přístup obyvatel ke vzdělání a stávající úroveň vzdělání, životní úroveň v zemi a věk, kterého se průměrně obyvatelé dožívají. Pokud se bude hodnotit pouze ekonomická úroveň země, v popředí budou vždy makroekonomické ukazatele jako průměrná měsíční mzda, míra inflace a míra nezaměstnanosti, objem finální produkce za národní ekonomiku. Čím více budou mít lidé mezi sebou peněz, tím více budou utrácet. Jakmile začne nekontrolovatelně růst míra nezaměstnanosti (což se stalo např. v posledním roce, kdy vypukla finanční krize), lidé začnou méně utrácet a kvůli nejisté budoucnosti více šetřit. To způsobí zpomalení ekonomiky a zastavení ekonomického růstu. Využívání hrubého domácího produktu jako ukazatele, který ekonomickou úroveň země stanoví, je dnes standardem. Používá ho většina zemí Evropské unie, díky přepočtu na PPS se můžou porovnávat státy navzájem mezi sebou. Velký význam má určitě hrubý domácí produkt na obyvatele, popř. hrubý národní příjem, vše uváděno v PPS. Existují státy, které dávají přednost právě hrubému národnímu produktu, neboť mají v držení velké množství výrobních faktorů, které se sice nenacházejí na území daného státu, ale jsou ve vlastnictví obyvatel státu. Český statistický úřad a EUROSTAT zjišťují HDP každoročně a v nejbližší době tomu nebude určitě jinak.

Ať už se využívá ten nebo onen ukazatel, je vždy lepší používat kombinaci více ukazatelů, aby nebyly výsledky zavádějící. Pokud bude uváděn hrubý domácí produkt na obyvatele, je vždy dobré uvádět zároveň i hrubý národní příjem. Už jen pro představu, jak na tom daný stát je z hlediska výrobních faktorů – z výsledků lze poznat, zda je finální produkce vyšší z výrobních faktorů, které se nachází na

území daného státu nebo je vyšší finální produkce, která je ve vlastnictví obyvatel. Svou důležitost má také Index strádání a Index neoblíbenosti. Zatímco určení HDP nebo HNP je poměrně složité, výpočet těchto dvou Indexů je velmi jednoduchý. Ne nadarmo se řadí do skupiny jednoduchých ukazatelů výkonnosti.

Z hlediska celkového hodnocení HDP a jeho přínosu pro stanovení ekonomické úrovně dané země nelze tomuto ukazateli jistě upřít, že přestože zahrnuje mnoho položek, které jsou považovány za velice diskutabilní a zbytečné, tak naopak opomíjí mnohem důležitější a prospěšnější. Je jisté, že HDP má vykazovat finální produkt dané ekonomiky, tedy všechny aktivity, které prošly v daném období trhem, a na to by se nemělo zapomínat. Pokud bude ukazatel HDP správně chápán jako ukazatel ekonomické výkonnosti dané země, bude využíván i nadále. Pro zachycení životní úrovně obyvatel daného státu dobře poslouží jiné ukazatele. Nesmí se zapomínat na to, že hrubý domácí produkt nebyl vytvořen pro zachycení poškození životního prostředí, přírodní katastrofy apod. Za hlavní úkol má exaktně vyčíslit hodnotu finálního produktu národní ekonomiky bez jakýchkoliv spekulací a hrubých odhadů. To naprosto jasně splňuje.

7. Seznam použitých zdrojů

- BRČÁK, Josef, SEKERKA, Bohuslav. *Makroekonomie*. 1.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.
- FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. 1.vyd. Praha: Sondy, 2007. 358 s. ISBN 978-80-86846-21-7.
- FISCHER, Jan a kol. *Měříme správně HDP?: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2005. 122 s. ISBN 80-86547-43-4.
- FRANK, Robert H., BERNANKE, Ben S. *Ekonomie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2003. 803 s. ISBN 80-247-0471-4.
- FUCHS, Kamil, TULEJA, Pavel. *Základy ekonomie*. Praha: Ekopress, 2003. 1.vyd. 347 s. ISBN 80-86119-74-2.
- HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. 714 s. ISBN 80-7179-387-6.
- HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 424 s. ISBN 978-80-7179-861-3.
- Kolektiv autorů. *Mezinárodní srovnání hrubého domácího produktu ČR v rámci Evropského srovnávacího projektu 1993*. Praha: ČSÚ, 1996. 39 s. ISBN 80-85949-27-X.
- NACHTIGAL, Vladimír. *Česká ekonomika v 1. polovině 90. let v porovnání s obdobnými evropskými ekonomikami*. Praha: ČNB, Institut ekonomie, 1997. 82 s. ISBN 80-238-0858-3.
- PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: Základní kurz*. 3.vyd. Slaný: Melandrium: 2007. 278 s. ISBN 80-86175-58-4.
- SAMUELSON, Paul A., NORDHAUS, William D. *Ekonomie: 18. Vydání*. 1.vyd. Praha: NS Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- SCHILLER, Bradley R. *Makroekonomie dnes*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2004. 412 s. ISBN 80-251-0169-X.
- SCHLOSSER, Štefan. *Zdroje HDP a jejich užití v letech 1995 – 2005*, Praha: ČSÚ, 2006. 21 s. ISBN 80-250-1215-8.

SOUKUP, Jindřich. *Makroekonomie: moderní přístup*. 1.vyd. Praha: Management Press, 2007. 514 s. ISBN 978-80-7261-174-4.

URBAN, Jan. *Teorie národního hospodářství*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2006. 516 s. ISBN 80-7357-188-9.

VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 4. zcela přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7357-478-9.

Internetové zdroje:

DYBA, K. *Transformace, hrubý domácí produkt a ekonomický blahobyt: ČR 1989 až 1995*. Statě. 1/2008. [online] [cit. 2010-11-11] (PDF) Dostupné z WWW: <<http://panda.hyperlink.cz/cestapdf/pdf08c1/dyba.pdf>>

GADDY, Clifford G., ICKES, Barry W. *HOW TO THINK ABOUT THE POST-SOVIET OUTPUT FALL*. 16 s. [online] [cit. 2010-11-11] (PDF) Dostupné z WWW: <<http://econ.la.psu.edu/~bickes/OutputFall.pdf>>

ŠČASNÝ, Milan. *Příspěvek ke konferenci - Hodnocení výkonnosti ekonomiky, udržitelnosti a blahobytu – Index (trvale) udržitelného ekonomického blahobytu*. [online][cit. 2010-11-20] (PDF) Dostupné z WWW: <http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/g_s_env_stastny.htm>

CEFTA 2006 - Středoevropská zóna volného obchodu. [online] [cit. 2010-11-15] Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/stredoevropska-zona-volny-obchod-cefta/1000487/53258/>>

Centrum pro otázky životního prostředí – Index lidského rozvoje. [online] [cit. 2010-10-12] Dostupné z WWW: <<http://cozp.cuni.cz/COZP-39.html>>

České noviny – Zprávy. [online] [cit. 2011-01-28] Dostupné z WWW: <<http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/vyse-prumerne-mzdy-ve-svete/>>

EUROSTAT. [online] [cit. 2011-01-28] Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>

EUROSTAT, NEWSRELEASE. GDP per inhabitant in the Member States varied between 41% and 268% of the EU27 average. 91/2010. 2 s. PDF [online] [cit. 2010-09-20] Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-21062010-AP/EN/2-21062010-AP-EN.PDF>

EUROSTAT - Tables, graphs and map interface (TGM) Table. [online] [cit. 2010-12-12] Dostupné z WWW:
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1>>

Evropský srovnávací program I ČSÚ [online] [cit. 2010-09-28] Dostupné z WWW:
<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnavaci_program>

GDP growth (Annual %) | Data | Table. [online] [cit. 2011-01-20] Dostupné z WWW:
<<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1w?display=default>>

HDP, národní účty | ČSÚ Metodické vysvětlivky [online] [cit. 2010-09-20] Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hdp_narodni_ucty>

Hrubý domácí produkt (HDP) | ČSÚ. Metodické vysvětlivky. [online] [cit. 2010-09-20] Dostupné z WWW:
<[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp))>

HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2009. [online] [cit. 2010-10-12] 217 s. (PDF) Dostupné z WWW: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf>

Indices | Human development index | HDR | UNDP. [online] [cit. 2010-10-12] Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hdi/>>

Kraje – ČR. [online] [cit. 2011-01-28] Dostupné z WWW:
<<http://www.ortex.cz/hoste/os/kraje-cr.htm>>

Produktivita práce na zaměstnanou osobu. [online] [cit. 2010-12-12] Dostupné z WWW: <<http://apl.czso.cz/ode/tab/tsieb030.htm>>

Roční národní účty. [online] [cit. 2010-10-26] Dostupné z WWW:
<<http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas>>

The GPI ~ GPI. Atlantic. [online] [cit. 2010-10-20] Dostupné z WWW:
<<http://www.gpiatlantic.org/gpi.htm>>

Zboží a služby. Vývoz a dovoz. [online] [cit. 2010-12-12] Dostupné z WWW:
<<http://apl.czso.cz/ode/tab/tec00110.htm>>

8. Přílohy

Grafy v textu

- Graf 1 Vývoj HDP výrobní metodou v cenách roku 2000 (mil. Kč)
- Graf 2 Vývoj složek HDP výdajovou metodou v letech 1995 – 2009
- Graf 3 Vývoj mezd a platů v letech 1995 – 2009
- Graf 4 HDP na hlavu členských států EU v PPS v roce 2009 (EU27 = 100))
- Graf 5 HDP na hlavu nečlenských států EU v PPS v roce 2009 (%)
- Graf 6 Křivka produkčních možností
- Graf 7 Vývoj HDI ČR ve vybraných letech
- Graf 8 HDP na obyvatele ČR (Kč) v letech 1996 – 2002
- Graf 9 HDP na obyvatele v ČR v letech 2003 – 2008
- Graf 10 HDP na 1 obyvatele krajů ČR v PPS za rok 2009
- Graf 11 Vývoj HDP ČR v běžných cenách 1995- 2009
- Graf 12 HDP na hlavu České republiky v letech 1995 - 2009
- Graf 13 HDP vybraných regionů ČR (Kč) v letech 1995 – 2008
- Graf 14 HDP na 1 obyvatele ČR a Rakouska za rok 1993
- Graf 15 HDP na 1 obyvatele v PPS (USD) vybraných zemí za období 1990-1992
- Graf 16 HDP na 1 obyvatele v PPS vybraných zemí za rok 2009
- Graf 17 HDP na 1 obyvatele v PPS (EU27=100)

Obrázky v textu

- Obrázek 1 Kraje České republiky

Tabulky v textu

- Tabulka 1 Výpočet HDP výrobní metodou ve vybraných letech (běžné ceny, mil. Kč)
- Tabulka 2 Produkce podle odvětví ve vybraných letech (běžné ceny, mil Kč)

- Tabulka 3 Rozdělení zemí dle výše objemového indexu HDP/1 obyvatele z roku 2008
- Tabulka 4 Úroveň HDP ve vybraných obdobích
- Tabulka 5 Index vývoje HDP dle ČSÚ v letech 1989 – 1995 (%)
- Tabulka 6 Vybrané ukazatele jednotlivých krajů ČR
- Tabulka 7 HDP na 1 obyvatele (Kč) dle krajů ČR ve vybraných letech
- Tabulka 8 Pokles HDP mezi dvěma následujícími lety
- Tabulka 9 Srovnání HDP (Kč) krajů ČR v letech 2008 – 2009
- Tabulka 10 Meziroční vývoj míry růstu HDP vybraných evropských států mezi vybranými lety (%)
- Tabulka 11 HDP ČR a Rakouska za rok 1993
- Tabulka 12 HDP na obyvatele v PPS (USD) u vybraných států
- Tabulka 13 Hlavní ekonomické ukazatele středoevropských zemí
- Tabulka 14 HDP za rok 2009 zemí střední Evropy
- Tabulka 15 Produktivita práce vybraných zemí v PPS v roce 2009
- Tabulka 16 Vývoz a dovoz vybraných zemí za rok 2009 (běžné c., mil. EUR)
- Tabulka 17 Vybrané ukazatele zemí v roce 2010
- Tabulka 18 Index neoblíbenosti a Index strádání vybraných zemí
- Tabulka 19 Hrubý národní příjem vybraných států v PPS/obyvatele
- Tabulka 20 Hrubý domácí produkt vybraných států v PPS/obyvatele